

ปัญหาเกี่ยวกับของกลางในคดีอาญา

4.1 ปัญหาการดำเนินการยึดทรัพย์ในคดีอาญา

การยึดทรัพย์ของกลางในคดีอาญาที่ใช้ เป็นพยานหลักฐานประกอบคดีนั้น ได้มีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดไว้ เป็นหลักทั่วไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนี้

มาตรา 85 "เจ้าพนักงานผู้จับหรือรับตัวผู้ถูกจับไว้ มีอำนาจค้นตัวผู้ต้องหา และยึดสิ่งของต่าง ๆ ที่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้

ฯลฯ

สิ่งของใดที่ยึดไว้ เจ้าพนักงานมีอำนาจยึดไว้จนกว่าคดีถึงที่สุด เมื่อเสร็จคดีแล้ว ก็ให้คืนแก่ผู้ต้องหา หรือแก่ผู้อื่นซึ่งมีสิทธิเรียกร้องขอคืนสิ่งของนั้น เว้นแต่ศาลจะสั่งเป็นอย่างอื่น"

มาตรา 132 เพื่อประโยชน์แห่งการรวบรวมหลักฐาน ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจดังต่อไปนี้

(1) ตรวจตัวผู้เสียหาย เมื่อผู้นั้นยินยอม หรือตรวจตัวผู้ต้องหาหรือตรวจสิ่งของหรือที่ทางอันสามารถอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ ให้รวมทั้งทำภาพถ่าย แผนที่ หรือภาพวาด จำลองหรือพิมพ์ลายนิ้วมือ ลายมือหรือลายเท้า กับให้บันทึกรายละเอียดทั้งหลายซึ่งน่าจะกระทำให้คดีแจ่มกระจ่างขึ้น

(2) ค้นเพื่อพบสิ่งของ ซึ่งมีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยการกระทำผิด หรือได้ใช้หรือสงสัยว่าได้ใช้ในการกระทำผิด หรือซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ แต่ต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยค้น

(3) หมายถึงบุคคลซึ่งครอบครองสิ่งของ หรืออาจใช้ เป็นพยานหลักฐานได้แก่บุคคล ที่ถูกหมายเรียกไม่จำเป็นต้องมาเอง เมื่อจัดส่งสิ่งของมาตามหมายแล้ว ให้ถือ เสมือนว่าได้ปฏิบัติตาม หมาย

(4) ยึดไว้ซึ่งสิ่งของที่ค้นพบ หรือส่งมาดังกล่าวไว้ใน (2) และ (3)

ตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่กำหนดให้เจ้าพนักงาน หรือพนักงานสอบสวนมีอำนาจ ยึดทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด ได้แก่ ทรัพย์สินที่มีไว้เป็นความผิดหรือได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือ สงสัยว่าได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือได้มาจากการกระทำความผิด รวมทั้งทรัพย์สินอื่นใดก็เพื่อประโยชน์ ในทางคดี โดยสามารถใช้เป็นพยานหลักฐานยืนยันการกระทำความผิดของผู้ต้องหา หรือ เพื่อประกอบการ พิจารณาคดีในชั้นศาลได้ และเพื่อให้ศาลสั่งริบ จะนั้นสิ่งของใดที่ไม่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด หรือมิใช่ เพื่อประโยชน์ในทางคดีแล้ว พนักงานสอบสวนย่อมไม่มีอำนาจยึดโดยอาศัยบทบัญญัติตาม กฎหมายดังกล่าวได้ ปัญหาในเบื้องต้นก็คือ พนักงานสอบสวนจะต้องใช้อำนาจหน้าที่ยึดทรัพย์สินภายใน ขอบเขตของกฎหมายที่กำหนดไว้เท่านั้น หากได้ยึดทรัพย์สินที่ไม่เกี่ยวข้องหรือมิใช่ เพื่อประโยชน์ใน ทางคดี หรือมิใช่ทรัพย์สินที่ประชาชนทั่วไปไม่อาจมีไว้ในครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว ย่อม เป็นการล่วงละเมิดต่อสิทธิในทรัพย์สินของประชาชน ซึ่งพนักงานสอบสวนจะต้องรับผิดชอบโดยลำพัง พนักงานสอบสวนจึงควรใช้ดุลพินิจในการยึดทรัพย์สินของกลางอย่างรอบคอบ

4.1.1 การยึดของกลาง

การยึดทรัพย์สินของกลางชั้นสอบสวนนั้น เจ้าพนักงานได้อาศัยอำนาจตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85 ซึ่งกำหนดให้เจ้าพนักงานผู้จับมีอำนาจยึดสิ่งของต่าง ๆ ที่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ และสิ่งของที่ยึดไว้เจ้าพนักงานมีอำนาจยึดไว้จนกว่าคดีถึงที่สุด และ ตามมาตรา 132(4) กำหนดให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจยึดสิ่งของที่ค้นพบได้จากผู้ต้องหาเพื่อ ประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐานด้วย

วัตถุประสงค์ที่กฎหมายให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานหรือพนักงานสอบสวนทำการ ยึดสิ่งของต่าง ๆ ก็เพื่อประโยชน์ในทางคดี ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นพยานหลักฐานยืนยันการ กระทำความผิดของผู้ต้องหาได้ ตามบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวได้กำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ โดย มิได้มีขอบเขตแห่งอำนาจไว้ อย่างไรก็ตามวัตถุประสงค์ในการยึดของกลางก็เพียงเท่าที่จำเป็น เพื่อประกอบคดีเท่านั้น สิ่งของใดไม่เกิดประโยชน์หรือไม่มีความจำเป็น เจ้าพนักงานหรือพนักงาน

สอบสวนก็ไม่อาจที่จะยึดมาเป็นของกลางได้ โดยทั่วไปการยึดสิ่งของมาเป็นของกลางก็อาศัยเหตุที่เนื่องมาจาก เป็นสิ่งของที่ใช้ในการกระทำความผิด มีไว้เป็นความผิด หรือได้มาจากการกระทำความผิด รวมทั้งสิ่งของที่เกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ เพราะฉะนั้นการที่จะยึดสิ่งของใดมาเป็นประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐานจึงเป็นดุลพินิจของเจ้าพนักงานและพนักงานสอบสวน หากได้กระทำด้วยความรอบคอบและเป็นไปตามหลักที่ควรปฏิบัติตัวอย่างถูกต้องมักไม่เกิดปัญหาเท่าใดนัก

ปัญหาที่มักจะพบอยู่เสมอ อันสืบเนื่องมาจากที่กฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงานและพนักงานสอบสวนไว้อย่างกว้างขวาง และปล่อยให้ใช้ดุลพินิจในการยึดสิ่งของต่าง ๆ เอง การที่มีได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการยึดไว้อย่างทั่วไป หรือเฉพาะในบางกรณีตามบทบัญญัติของกฎหมายนั้น ๆ แล้ว ย่อมจะเกิดปัญหาและข้อผูกพันให้แก่ผู้ปฏิบัติ เป็นอย่างมาก ทั้งนี้ เพราะผู้ที่ทำการยึดมิได้คำนึงถึงความจำเป็น เพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐาน หรืออาจไม่เข้าใจในชนิดของพยานหลักฐาน หรือไม่ทราบว่าพยานหลักฐานใดควรนำมาประกอบคดีแล้ว ผู้ที่ทำการยึดมักจะก้าวล่วงเข้าไปในสิทธิโดยชอบธรรมของเจ้าของทรัพย์สิน ซึ่งทำให้เกิดความเสียหายและผู้ทำการยึดจะต้องรับผิดชอบ

โดยที่ทรัพย์สินที่ยึดมาเป็นของกลางมีหลายประเภท ทั้งของเสียง่าย เสื่อมราคา หรือเป็นสิ่งของใหญ่โต เครื่องยนต์ เครื่องจักร ที่ต้องดูแลรักษาให้คงสภาพดีเท่าที่ควร ปัญหาในการยึดสิ่งของต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ นอกจากนั้นยังต้องดำเนินการตามข้อตกลงของหน่วยงานราชการด้วยกัน ซึ่งมีปัญหาข้อขัดข้องอยู่บ้าง อย่างไรก็ตาม ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้เนื่องมาจากผลของกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบัน รวมทั้งขาดหลักเกณฑ์ในการใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานและพนักงานสอบสวนที่จะดำเนินการได้อย่างเหมาะสมและเป็นธรรม ทำให้เกิดการใช้ดุลพินิจที่แตกต่างกันปล่อยให้ เป็นภาระของเจ้าหน้าที่ปฏิบัติอันมีผลกระทบต่อสิทธิในทรัพย์สินของประชาชน และเกิดข้อพิพาทกันอย่างไม่สิ้นสุด

4.1.2 การเก็บและดูแลรักษาทรัพย์สินของกลาง

เมื่อเจ้าพนักงานหรือพนักงานสอบสวนมีอำนาจในการยึดทรัพย์สินมาเป็นของกลาง เพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐานและเพื่อยืนยันการกระทำความผิดของผู้ต้องหา ตามนัยแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85, 132 ซึ่งเป็นบทบัญญัติทั่วไป นอกเหนือจากที่กฎหมายเฉพาะ เรื่องกำหนดไว้แล้ว เจ้าพนักงานและพนักงานสอบสวนย่อมจะมี

หน้าที่เก็บรักษาและดูแลทรัพย์สินให้อยู่ในสภาพดีเท่าที่ควร แต่โดยที่ของกลางมีหลายชนิด หลายประเภท และรูปร่างลักษณะแตกต่างกัน รวมทั้งความสำคัญของของกลางแต่ละคดีย่อมแตกต่างกันด้วย เช่นคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด โดยเฉพาะเฮโรอีน ได้มีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีกำหนดแนวทางปฏิบัติไว้เป็นขั้นตอนตั้งแต่การยึด การเก็บรักษา และการส่งตรวจพิสูจน์ สำหรับของกลางอื่นหากมีชื่อของใหญ่โต ก็สามารถนำเก็บรักษาในตู้หรือในห้องเก็บของกลางได้ โดยทำบัญชีระบรายละเอียดยกเกี่ยวกับของกลางแต่ละคดีไว้ หากเป็นของมีค่า เช่น เพชร พลอย ทองคำ หรือเอกสารสิทธิ์สำคัญ เช่น โฉนดที่ดิน ก็ต้องเก็บและดูแลรักษาเป็นพิเศษ

ส่วนของกลางที่เป็นของใหญ่โต เช่น เครื่องยนต์ เครื่องจักร ฯลฯ ซึ่งไม่อาจเคลื่อนย้ายและนำมารักษาได้โดยง่าย เจ้าพนักงานหรือพนักงานสอบสวนก็จะยึดไว้ในสถานที่ที่พบของกลาง หรือเคลื่อนย้ายนำมาเก็บรักษาไว้ในสถานที่อื่นเหมาะสม ของกลางบางประเภท เช่น เรือทุกชนิด ไม่ว่าเรือประมง เรือโดยสาร เรือสินค้า หรือแพ ฯลฯ ซึ่งเป็นของใหญ่โตและต้องมีสถานที่ในการเก็บรักษา ทั้งนี้เพราะสถานีตำรวจบางแห่งไม่มีที่จอดเรือ หรือไม่อาจนำเรือมาไว้บนบกได้ จึงจำเป็นต้องจอดเรือไว้ในน้ำ แต่การจอดเรือทิ้งไว้ในน้ำเป็นเวลานานหลายเดือน เรือก็จะเริ่มชำรุดและเสื่อมสภาพลง เพราะขาดการดูแลรักษาหรือขาดการใช้สอยตามปกติ ซึ่งเรือนี้จะต้องนำขึ้นบกเพื่อยาเรือคอกหมันอยู่เสมอเพื่อมิให้เรือรั่ว ตามข้อเท็จจริงเมื่อไม่มีที่จอดเรือหรือสถานที่เก็บรักษาที่เหมาะสม ก็จะปล่อยให้เรือจอดลอยล้าอยู่ กว่าคดีจะเสร็จสิ้น เรือก็ต้องชำรุดเสียหายไปตามสภาพที่ขาดการบำรุงรักษา หรือในบางกรณีเรืออาจเร็วและล่มลงย่อมจะทำให้เกิดความเสียหาย หรือหากพนักงานสอบสวนใช้ดุลพินิจมอบเรือของกลางคืนไปก่อนคดีถึงที่สุด หากเจ้าของนำไปใช้และเกิดชำรุดเสียหาย สูญหาย ก็ไม่อาจนำมาดำเนินคดีได้อีก ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้พนักงานสอบสวนจะปฏิบัติอย่างไร จะขายทอดตลาดไปก่อนคดีถึงที่สุดโดยอ้างว่าเรือเป็นทรัพย์สินที่เสียหายหรือกำหนดวางชำระจะเกิดความเสียหายได้หรือไม่ แต่มีข้อสังเกตว่า การเสื่อมสภาพเกิดจากการขาดการดูแลรักษาให้อยู่ในสภาพดีตามสมควร และใช้งานได้ มิใช่เป็นของเสียหาย เหมือนเช่นเนื้อสัตว์ เป็นต้น

นอกจากนั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดมาได้แก่การเก็บรักษาเครื่องยนต์ โดยเฉพาะรถยนต์ซึ่งเป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่า รถยนต์หากจอดทิ้งไว้เป็นเวลานาน ๆ ย่อมจะเสื่อมสภาพลง เกิดการชำรุดเสียหาย โดยเฉพาะเครื่องอุปกรณ์ เช่นยางรถยนต์ เบาะ สี และเครื่องยนต์ รวมทั้งเครื่องตกแต่งอื่น ๆ หากไม่ชำรุดก็อาจสูญหาย เพราะสถานีตำรวจไม่มีสถานที่

เก็บรักษาในโรงเรือน จำเป็นต้องปล่อยให้ไว้ตากแดดตากฝน และในทางปฏิบัติไม่อาจจัดเจ้าหน้าที่ มาดูแลรักษาแต่ละคันได้ หากเกรงว่าเครื่องยนต์จะชำรุด เพราะขาดการใช้งานตามปกติ พนักงานสอบสวนจะนำรถยนต์ของกลางไปใช้โดยอ้างว่า เป็นการบำรุงรักษา เครื่องยนต์ได้หรือไม่ และอาจมีผู้สงสัยว่า เหตุใดทางราชการจึงไม่สร้างสถานที่ เก็บรักษา เป็นการถาวร เพื่อคุ้มครอง ทรัพย์สินของกลาง เรื่องนี้เป็นเพียงแนวความคิด แต่ในทางปฏิบัติย่อมมีอุปสรรคมากมาย เช่น การหา สถานที่ เก็บรักษา ซึ่งต้องใช้ที่ดินมีจำนวนมากพอสมควร และปลูกสร้างโรงเก็บรักษารถยนต์ขึ้น รวมทั้งต้องมี เจ้าหน้าที่ ฝ้าดูแล เป็นการ เฉพาะ โดยต้องใช้งบประมาณและกำลังเจ้าหน้าที่มาก ทางราชการไม่มีงบประมาณ เพียงพอ

การแก้ปัญหา เฉพาะหน้าในขณะนี้ก็ได้แก่การมอบทรัพย์สินของกลางให้เจ้าของ หรือผู้มีสิทธิรับไปดูแลรักษาไว้ระหว่างคดียังไม่ถึงที่สุด หากไม่มีผู้คดีโต้แย้งสิทธิ และการมอบให้ไป เก็บรักษาไว้แทนพนักงานสอบสวนจะต้องทำสัญญาไว้ต่อกัน เพื่อประกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น หากไม่สามารถนำทรัพย์สินของกลางมามอบคืนให้แก่พนักงานสอบสวนได้

ปัญหา เรื่องการ เก็บรักษาของกลางนี้ เป็นปัญหาระหว่างรัฐ (เจ้าพนักงาน) กับสิทธิในทรัพย์สินของ เอกชนที่จำต้องยอมให้ทรัพย์สินของคนถูกยึด หากทรัพย์สินนั้น เข้ามา เกี่ยวข้อง เป็นของกลางในคดีอาญา ซึ่งนอกจากจะแก้ปัญหาด้วยการมอบให้ เจ้าของกรรมสิทธิหรือ ผู้มีสิทธิรับทรัพย์สินของตนเองไป เก็บรักษาเองแล้ว หากเจ้าของกรรมสิทธิ หรือผู้มีสิทธิไม่มาติดต่อ ขอรับของกลางไป เก็บรักษาไว้เอง จะมีทางแก้ไขประการใดที่พนักงานสอบสวนจะไม่ต้อง เสี่ยงต่อ ความรับผิดชอบต่อความเสียหาย อันเนื่องมาจากการ เก็บรักษาทรัพย์สินของกลาง จะนำบทบัญญัติใน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 659 มาเทียบเคียงใช้ได้หรือไม่ ซึ่งใน เรื่องฝากทรัพย์สิน เป็น เรื่องที่มีค่าเบา เหง็จ แต่พนักงานสอบสวนซึ่งมีหน้าที่โดยตรงที่จะต้อง เก็บและดูแลรักษาทรัพย์สิน ของกลางด้วยความระมัดระวัง เช่น วิทยุชุมชนนำทรัพย์สินของกลางไปฝาก ทางราชการจะยินยอม ชำระค่าเบา เหง็จ หรือค่าตอบแทนในการฝากทรัพย์สินให้หรือไม่ ปัญหาจึงมีว่าควร จะดำเนินการ เก็บ รักษาทรัพย์สินของกลางบางประเภท มิให้ชำรุดเสียหาย หรือสูญหายได้อย่างไร จึงจะรักษา ผลประโยชน์ของประชาชนให้ได้มากที่สุด

4.1.3 การโต้แย้งกรรมสิทธิในทรัพย์สินของกลาง

ของกลางที่ เจ้าพนักงานหรือพนักงานสอบสวนยึดและ เก็บรักษาไว้ นอกจาก ปัญหาในเรื่องการดูแลรักษาทรัพย์สินของกลางซึ่งมีอยู่หลายประเภทแล้ว มีบางกรณีที่เกิดการโต้แย้ง

กรรมสิทธิ์กันระหว่างผู้มีสิทธิ์ตั้งแต่สองคนขึ้นไป การโต้แย้งกรรมสิทธิ์นี้เกิดขึ้นเนื่องจากเจ้าพนักงานหรือพนักงานสอบสวนได้ทำการยึดทรัพย์สินจากผู้ต้องหา หรือจากผู้ครอบครองทรัพย์สิน เพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานประกอบคดีแล้วต่อมา เจ้าของหรือผู้มีสิทธิ์ต่างอ้างว่าตนมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของกลาง และร้องขอคืนไปจากพนักงานสอบสวนในระหว่างคดียังไม่ถึงที่สุด โดย เฉพาะรถยนต์ซึ่งมีปัญหาเรื่องการโต้แย้งกรรมสิทธิ์กันอยู่ เสมอและมากมาย เช่น กรณีเช่าซื้อรถยนต์ ซึ่งพนักงานสอบสวนยึดรถยนต์ไว้ เป็นของกลางจากผู้เช่าซื้อ ต่อมาผู้ให้เช่าซื้อมาร้องขอรับรถยนต์โดยอ้างว่าผู้เช่าซื้อ ซึ่งเป็นผู้ครอบครองรถยนต์ของกลาง ขณะถูกพนักงานสอบสวนยึดได้ผิดสัญญาเช่าซื้อ แต่ผู้เช่าซื้ออ้างว่าไม่ผิดสัญญา และไม่ยอมให้พนักงานสอบสวนมอบรถยนต์ให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อ เช่นนี้พนักงานสอบสวนจะปฏิบัติอย่างไร จะมอบรถยนต์ให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อในฐานะ เจ้าของผู้มีกรรมสิทธิ์ หรือจะคืนให้แก่ผู้เช่าซื้อ เป็นผู้ครอบครองรถยนต์ขณะยึด ซึ่งตามปกติแล้ว เมื่อยึดจากผู้ใดก็ต้องคืนให้แก่ผู้นั้น เรื่องนี้มิใช่การโต้แย้งกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของกลาง เพียงแต่ผู้ครอบครองรถยนต์ขณะยึดไม่ต้องการให้พนักงานสอบสวนมอบรถยนต์ไป เท่านั้น ส่วนการผิดสัญญาเช่าซื้อหรือไม่ เป็นอีก เรื่องหนึ่ง หรือในกรณีที่รถยนต์ถูกลักไป และเจ้าของกรรมสิทธิ์ได้แจ้งความร้องทุกข์ไว้คดีอยู่ระหว่างการสอบสวน และติดตามรถยนต์คืน ต่อมารถยนต์คืนที่หายไปได้ไปตกอยู่กับผู้ซึ่งอ้างว่าได้ซื้อรถยนต์มาโดยสุจริต และ เปิด เผยโดยปรากฏหลักฐานทางทะเบียน คู่กรณีต่างโต้แย้งกรรมสิทธิ์กัน และขอรับรถยนต์คืนไปจากพนักงานสอบสวน ซึ่งในทางปฏิบัติขณะนี้กรมตำรวจได้ให้พนักงานสอบสวนแนะนำให้ผู้กรณีไปฟ้องเรียกร้องกัน เองเงินทางแพ่งภายในกำหนดระยะเวลา หากไม่ไปฟ้องเรียกร้องกันเอง ก็จะมีรถยนต์ของกลางไว้จนกว่าคดีถึงที่สุด หรืออาจมอบรถยนต์คืนให้แก่คู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไป แต่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งก็อาจใช้สิทธิฟ้องกรมตำรวจและพนักงานสอบสวนให้รับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ จึงเห็นได้ว่ายังไม่มียุทธวิธีที่ชัดเจนที่จะให้ความคุ้มครองแก่เจ้าพนักงานของรัฐ และต่อประชาชนในเรื่องนี้ได้

มีข้อที่น่าคิดว่า ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85 กำหนดให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจยึดทรัพย์สินของกลางไว้ได้จนกว่าคดีถึงที่สุด เมื่อเสร็จคดีแล้วให้คืนทรัพย์สินของกลางให้แก่เจ้าของหรือผู้มีสิทธิ์รับคืนไป แต่หากข้อเท็จจริงปรากฏว่าคู่กรณีต่างโต้แย้งกรรมสิทธิ์ และได้ฟ้องร้องกัน คดีอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลและพนักงานสอบสวนได้ยึดรถยนต์ของกลางไว้บนคดีความผิดฐานขโมยรถยนต์โดยประมาท เป็นเหตุให้ชนผู้อื่นฯ แล้วหลบหนีไม่แจ้งเหตุต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ใกล้เคียง ระหว่างนั้นคู่กรณีต่างฝ่ายต่างมาร้องขอรับรถยนต์คืนไปจากพนักงาน

สอบสวน พนักงานสอบสวนไม่ยอมคืนให้ และขอให้รอจนกว่าศาลจะพิพากษาหรือมีคำสั่งว่ากรรมสิทธิ์
 ในรถยนต์คันของกลางตกแก่ฝ่ายใด จึงจะคืนให้แก่ฝ่ายนั้นไป ในระหว่างที่ศาลยังไม่มีคำสั่ง ผู้ต้องหา
 ที่หลบหนีได้มามอบตัวต่อพนักงานสอบสวน และได้ดำเนินการฟ้องคดีต่อศาล ศาลพิพากษาลงโทษ
 คดีถึงที่สุดแล้ว และศาลไม่ได้สั่งเกี่ยวกับรถยนต์ของกลาง เพราะพนักงานอัยการไม่ได้ขอให้ศาล
 สั่งริบ ในข้อกฎหมายพนักงานสอบสวนย่อมไม่มีอำนาจที่จะยึดรถยนต์ของกลางไว้เพื่อประโยชน์ใน
 ทางคดีอีกต่อไป แต่ครั้งจะคืนรถยนต์ให้แก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไปก่อนที่ศาลจะมีคำสั่ง คู่กรณีก็ไม่ยินยอม
 และต่างฝ่ายต่างยังคงยืนยันที่จะขอรับรถยนต์คืน ในกรณี เช่นนี้แม้พนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจยึด
 รถยนต์ของกลางไว้ก็ตาม แต่พนักงานสอบสวนจะ เก็บรักษาของกลางไว้จนกว่าศาลจะมีคำสั่งได้
 หรือไม่ ซึ่งเป็นการดำเนินการในฐานะเจ้าพนักงานผู้รักษาความสงบเรียบร้อย และนอกจากนั้น
 หากคืนให้คู่กรณีฝ่ายหนึ่งไป ศาลมีคำสั่งให้กรรมสิทธิ์ในรถยนต์ตกกับอีกฝ่ายหนึ่ง และไม่สามารถนำ
 รถยนต์มามอบคืนให้ได้ พนักงานสอบสวนก็ต้องรับผิดชอบ และอาจถูกฟ้องร้องดำเนินคดีทางศาล
 ได้ ปัญหาในเรื่องการโต้แย้งกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของกลางจึงยังคงมีอยู่ ซึ่งจะต้องวิเคราะห์และ
 แก้ไขปัญหาต่อไป

4.2 ปัญหาการขอคืนของกลาง

การยึดทรัพย์สินของกลางในคดีอาชญาดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าเป็นการยึดไว้โดยมีวัตถุประสงค์
 เพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานในคดีประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งเป็นการยึดไว้เพื่อริบ อย่างไรก็ตาม
 ก็ตาม หากปรากฏว่าทรัพย์สินของกลางที่เจ้าพนักงานยึดไว้ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ เป็นพยาน
 หลักฐานอีกต่อไป และคดีได้ถึงที่สุดแล้ว โดยศาลมิได้สั่งริบ หรือให้จัดการเกี่ยวกับทรัพย์สินของกลาง
 อย่างไร หรือในกรณีที่ศาลสั่งให้ริบทรัพย์สินของกลาง ต่อมาภายหลังปรากฏว่า เจ้าของทรัพย์สินที่
 แท้จริงได้ยื่นคำร้องต่อศาลว่ามีได้มีส่วนรู้เห็น เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด และศาลมีคำสั่งให้คืน
 ทรัพย์สินของกลางแก่ เจ้าของ พนักงานสอบสวนก็ต้องคืนทรัพย์สินของกลางให้แก่ เจ้าของนั้นตามคำสั่งศาล¹

สำหรับหลักปฏิบัติของพนักงานสอบสวนในการคืนทรัพย์สินของกลาง ได้อาศัย
 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญา มาตรา 85 วรรคท้าย ที่บัญญัติว่า "สิ่งของใดที่ยึดไว้

¹ ประมวลกฎหมายอาชญา มาตรา 36.

เจ้าพนักงานมีอำนาจยึดไว้จนกว่าคดีถึงที่สุด เมื่อเสร็จคดีแล้วก็คืนให้แก่ผู้ต้องหา หรือผู้มีสิทธิเรียกร้องขอคืนสิ่งของนั้น เว้นแต่ศาลจะสั่งเป็นอย่างอื่น"

จากบทบัญญัติดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า ในการคืนทรัพย์สินของกลาง กฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงาน (พนักงานสอบสวน) คืนทรัพย์สินของกลางให้แก่ผู้ต้องหา หรือผู้มีสิทธิเรียกร้อง เมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว การที่พนักงานสอบสวนส่งคืนทรัพย์สินของกลางให้แก่เจ้าของทรัพย์สินหรือผู้มีสิทธิไปก่อนคดีถึงที่สุดจะกระทำได้หรือไม่ หากพนักงานสอบสวนใช้ดุลพินิจคืนทรัพย์สินของกลางให้แก่เจ้าของหรือผู้มีสิทธิไปก่อนคดีถึงที่สุดไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม แต่ภายหลังศาลได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ทรัพย์สินของกลางตก เป็นของแผ่นดิน และพนักงานสอบสวนไม่อาจติดตามทรัพย์สินของกลางคืนมา เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลแล้ว ย่อมจะเกิดความเสียหาย และพนักงานสอบสวนจะต้องรับผิดชอบต่อการปฏิบัติหน้าที่อื่น เนื่องมาจากการใช้ดุลพินิจของตน

จากบทบัญญัติของกฎหมายโดยไม่มีข้อกำหนดห้ามหรือห้าปฏิบัติอย่างใด เกี่ยวกับการให้เจ้าพนักงานคืนทรัพย์สินของกลางไปก่อนคดีถึงที่สุดนี้ ทำให้พนักงานสอบสวนต้องแก้ปัญหาด้วยการใช้ดุลพินิจเอาเองโดยลำพัง จึงก่อให้เกิดปัญหาข้อขัดข้องติดตามมาหลายประการ โดยเฉพาะทรัพย์สินของกลางที่เจ้าพนักงานยึดไว้ นั้น ไม่ใช่ เป็นทรัพย์สินที่ทำหรือมีไว้ เป็นความผิดหรือได้ใช้หรือมีไว้ เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือได้มาโดยการกระทำความผิด อันเป็นทรัพย์สินที่ศาลจะสั่งริบตามกฎหมาย²

² ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 32 บัญญัติว่า "ทรัพย์สินเงินที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่า ผู้ใดทำหรือมีไว้ เป็นความผิด ทรัพย์สินเงินสิ่งอื่น ไม่ว่า เป็นของผู้กระทำความผิด และมีผู้ถูกกล่าวหาตามคำพิพากษาหรือไม่"

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33 บัญญัติว่า

"ในการริบทรัพย์สิน นอกจากศาลจะมีอำนาจริบตามกฎหมายที่บัญญัติไว้โดย เฉพาะแล้ว ให้ศาลมีอำนาจสั่งริบทรัพย์สินดังต่อไปนี้ด้วย คือ

- (1) ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้ หรือมีไว้ เพื่อใช้ในการกระทำความผิด
- (2) ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้มาโดยได้กระทำความผิด เว้นแต่ทรัพย์สินเหล่านี้ เป็นทรัพย์สินของผู้อื่น ซึ่งมิได้รู้เห็น เป็นใจด้วยในการกระทำความผิด

ปัญหาจึงมีว่า พนักงานสอบสวนจะพิจารณาสิ่งคืนทรัพย์สินของกลางไปก่อนคดีถึงที่สุดได้หรือไม่ เพียงใด อย่างไร และหากพนักงานสอบสวนได้สิ่งคืนทรัพย์สินของกลางไปก่อนคดีถึงที่สุดแล้ว หากมีความเสียหายเกิดขึ้น ผู้ใดจะต้องรับผิดชอบ นอกจากนี้หากปรากฏว่า ทรัพย์สินของกลาง เป็นทรัพย์สินเสียหาย หรือเสื่อมราคาลง เนื่องจากขาดการบำรุงรักษา พนักงานสอบสวนจะคืนให้แก่เจ้าของหรือผู้มีสิทธิรับไปได้หรือไม่ หรือมีวิธีปฏิบัติอย่างไร และ เมื่อพนักงานสอบสวนไม่คืนให้แก่เจ้าของทรัพย์สินหรือผู้มีสิทธิ แต่เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินของกลาง ผู้ใดจะต้องรับผิดชอบ เช่น ยึดเรือของกลางเก็บรักษาไว้แล้วเกิดล่มลง เป็นต้น ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้จึงก่อให้เกิดความยุ่งยากในทางปฏิบัติ เป็นภาระและยากต่อการหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวนทั้งสิ้น ในบทนี้จึงจะทำการศึกษาวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

4.2.1 ปัญหาการขอคืนทรัพย์สินของกลางในชั้นพนักงานสอบสวน

เมื่อเจ้าพนักงานผู้ทำการยึดทรัพย์สิน เป็นของกลางไว้แล้ว จะต้องส่งมอบให้แก่เจ้าพนักงานสอบสวน เพื่อใช้ประกอบการดำเนินคดี หลังจากที่พนักงานสอบสวนได้รับมอบของกลาง เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องรับผิดชอบดูแลรักษาของกลางนั้นไว้จนกว่าคดีถึงที่สุด และได้จัดการเกี่ยวกับทรัพย์สินของกลางให้ เป็นไปตามกฎหมายหรือคำสั่งศาล กรณีที่พนักงานสอบสวนได้สิ่งคืนของกลางไปก่อนคดีถึงที่สุด มักจะ เกิดปัญหาตามมาอยู่เสมอ ปัญหาในชั้นนี้ก็คือ พนักงานสอบสวนมีอำนาจที่จะคืนทรัพย์สินของกลางให้แก่ เจ้าของหรือผู้มีสิทธิไปก่อนคดีจะถึงที่สุดได้หรือไม่

ในปัญหาดังกล่าว เมื่อพิจารณาบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85 ที่ว่า "สิ่งของใดที่ยึดไว้ เจ้าพนักงานมีอำนาจยึดไว้จนกว่าคดีถึงที่สุด" ซึ่งข้อความในต้นบทกฎหมายดังกล่าวทำให้ เห็นว่ากฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงานทำการยึดทรัพย์สินของกลางไว้ตลอดจนกระทั่งคดีถึงที่สุด โดยเฉพาะการยึดทรัพย์สินของกลางอันพึงรีบ จึงทำให้เข้าใจไปได้ว่า พนักงานสอบสวนสามารถที่จะยึดทรัพย์สินของกลางไว้จนถึงที่สุดหรือไม่ก็ได้ ด้วยเหตุนี้จึงเกิดปัญหาว่า พนักงานสอบสวนจะใช้ดุลพินิจในการคืนของกลางไปก่อนคดีถึงที่สุดได้หรือไม่ เพียงใด ในเมื่อพิจารณาแล้ว เห็นว่าไม่จำเป็นต้องใช้ เป็นพยานหลักฐานในทางคดี เช่น คดีลักทรัพย์ ผู้ต้องหา รับสารภาพและไม่โต้เถียงกรรมสิทธิ์ โดยพนักงานสอบสวนบันทึกไว้เป็นหลักฐานในบัญชีของกลาง คดีอาญา ให้ผู้เสียหายและผู้ต้องหาลงชื่อไว้ เป็นหลักฐาน ทั้งนี้ เพราะไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายหรือระเบียบปฏิบัติกำหนดหลักเกณฑ์ที่จะให้พนักงานสอบสวนใช้ดุลพินิจในการคืนของกลางให้แก่เจ้าของ

กรรมสิทธิ์หรือผู้มีสิทธิในทรัพย์สินอย่างใด คงมีเฉพาะเป็นกรณี ๆ ไป เช่นระเบียบกรมตำรวจ เรื่องการคืนรถยนต์ของกลางตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 ซึ่งเป็นระเบียบเกี่ยวกับการคืนรถยนต์ของกลางในกรณีผู้ต้องหาหลบหนีเท่านั้น ส่วนในกรณีอื่น ๆ ไม่ได้มีระเบียบกำหนดไว้เป็นการเฉพาะ นอกจากข้อตกลงระหว่างหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องเป็นเรื่อง ๆ ไป ทำให้พนักงานสอบสวนเกิดปัญหาข้อขัดข้องในการปฏิบัติหน้าที่โดยทั่วไป เพราะหากพนักงานสอบสวนใช้ดุลพินิจสิ่งไม่คืนทรัพย์สินของกลางให้แก่เจ้าของทรัพย์สิน โดยเหตุที่ว่าคดียังไม่ถึงที่สุดตามตัวบทกฎหมายอย่างเคร่งครัด ซึ่งตามข้อเท็จจริงบางรายกว่าคดีจะถึงที่สุดต้องใช้เวลากว่าหลายปี และระหว่างที่ยังค้างไว้ ทรัพย์สินของกลางเกิดชำรุด เสียหาย สูญหาย ไม่ว่าด้วยเหตุใดก็ตาม พนักงานสอบสวนก็ต้องรับผิดชอบในฐานะผู้ดูแลรักษาทรัพย์สิน และอาจถูกเจ้าของทรัพย์สินหรือผู้มีสิทธิในทรัพย์สิน เป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ และต้องถูกฟ้องเรียกค่าเสียหายในทางแพ่งสำหรับส่วนนี้ด้วย ซึ่งเป็นปัญหาในทางปฏิบัติอยู่จนบัดนี้

ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ก็ เนื่องจากรัฐกำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานไว้อย่างกว้าง ๆ เป็นช่องทางให้เกิดการใช้ดุลพินิจ ซึ่งอาจเหมาะสมบ้าง ไม่เหมาะสมบ้าง แต่ก็ย่อมจะทำให้เกิดความเสียหายแก่คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มากนักน้อย การปล่อยให้พนักงานสอบสวนใช้ดุลพินิจสิ่งคืนหรือไม่คืนของกลางไปก่อนคดีถึงที่สุดนี้ จึงเกิดผลเสียมากกว่าผลดี หากพนักงานสอบสวนเกรงว่าจะเกิดความรับผิดชอบและอาจถูกฟ้องร้องให้รับผิดชอบค่าเสียหายที่เกิดขึ้น จึงทำให้พนักงานสอบสวนส่วนใหญ่มักจะใช้ดุลพินิจสิ่งไม่คืนของกลางให้แก่เจ้าของทรัพย์สิน และมีคดีถึงที่สุดอยู่เสมอ อันทำให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของทรัพย์สินหรือผู้มีสิทธิซึ่งได้กล่าวมาแล้ว ในชั้นนี้แม้ว่าจะไม่ได้มีกฎหมายกำหนดขั้นตอนในการดำเนินการไว้อย่างชัดเจน แต่อาจวางระเบียบปฏิบัติในการสิ่งคืนของกลางบางประเภทได้ก่อนคดีถึงที่สุด ทั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางและเกิดความสะดวกแก่พนักงานสอบสวนที่จะใช้ดุลพินิจในการสิ่งคืนทรัพย์สินของกลางได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรมแก่เจ้าของทรัพย์สินยิ่งขึ้น ทั้งเป็นการป้องกันมิให้เจ้าของทรัพย์สินได้รับความเสียหายเนื่องมาจากการใช้ดุลพินิจที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนของพนักงานสอบสวน และเพื่อป้องกันมิให้พนักงานสอบสวนต้อง

³บันทึกกรมตำรวจ ที่ 0503/21925 ลงวันที่ 18 สิงหาคม 2523 เรื่องหลักเกณฑ์การคืนรถยนต์ของกลาง ตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522.

เสี่ยงต่อการฟ้องร้องดำเนินคดีจากผลของการปฏิบัติหน้าที่ รวมทั้งต้องชดเชยค่าเสียหาย เป็นส่วนตัว อีกด้วย

ในกรณีที่ผู้ร้องขอคืนทรัพย์สินมากกว่าหนึ่งรายการโดยการโต้แย้งกรรมสิทธิ์ระหว่างเจ้าของทรัพย์สินก่อนและคนสุดท้าย พนักงานสอบสวนจะดำเนินการอย่างไร เพราะหากพนักงานสอบสวนใช้ดุลพินิจสังคืนทรัพย์สินของกลางให้แก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง อีกฝ่ายหนึ่งย่อมได้รับความเสียหาย และอาจฟ้องดำเนินคดีกับพนักงานสอบสวนได้ ปัญหาที่ตนเองนี้โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับรถยนต์⁴ กรมตำรวจได้เคยวางแนวทางปฏิบัติไว้ว่า "ควรรีบทันทีพนักงานสอบสวน เรียกคู่กรณีมาแนะนำให้ไปดำเนินการใช้สิทธิฟ้องเรียกเรื่องกันเองในทางแพ่งก่อนภายในกำหนดระยะเวลา 2 เดือน หากครบกำหนดแล้วไม่มีผู้ใดไปใช้สิทธิในทางแพ่งประกอบกับการที่พนักงานสอบสวนได้ยึดรถยนต์ของกลางไว้ เป็นเวลานานย่อมจะทำให้รถยนต์ของกลางเสื่อมสภาพลง พนักงานสอบสวนจะต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น ดังนั้นจึงให้พนักงานสอบสวนมอบรถยนต์ของกลางให้แก่คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรับไป เก็บรักษาไว้ก่อน โดยให้ทำสัญญาไว้ต่อกัน เพื่อป้องกันมิให้เกิดความเสียหายขึ้นได้"

ตามแนวทางที่กรมตำรวจกำหนดไว้ดังกล่าว ศาลฎีกาได้มีคำพิพากษาว่า การปฏิบัติของเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องกับการคืนรถยนต์ ไม่ถือว่าเป็นการกระทำละเมิดต่อผู้มีสิทธิแต่อย่างใด⁵ โดยได้วินิจฉัยไว้ว่า "รถยนต์ของโจทก์ถูกลักไป แล้วโอนต่อ ๆ กันหลายทอด จนถึง ช. ตำรวจยึดรถยนต์ได้ โจทก์กับผู้เช่าซื้อจาก ช. ขอคืนรถยนต์ เจ้าหน้าที่ตำรวจส่งคืนรถยนต์ให้แก่ ช. โดยให้โอกาสโจทก์ฟ้อง ช. แต่ยอมความกัน โจทก์จ่ายราคารถยนต์ให้จำนวน 72,000 บาท การกระทำของเจ้าหน้าที่กรมตำรวจในการยึดรถยนต์ชอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85, 131, 132(4) และได้ใช้ความระมัดระวังในการคืนรถยนต์แล้วไม่ต้องรับผิดชอบชดเชยค่าเสียหายจำนวน 72,000 บาท ให้โจทก์" ทั้งนี้เนื่องจากการที่พนักงานสอบสวนใช้ดุลพินิจคืนรถยนต์ของกลางให้แก่ผู้ใดไป ไม่มีผลกระทบกระเทือนสิทธิของโจทก์ โจทก์ไม่ได้รับความเสียหาย เพราะชอบที่จะฟ้องเรียกเอาคืนได้จากผู้รับทรัพย์สินของกลางนั้น ทั้งก่อนจะคืนรถยนต์ของกลางได้แจ้งล่วงหน้าให้โจทก์ทราบ ถ้าจะคัดค้านให้ฟ้องศาลภายใน 1 เดือน หากฟ้องร้องจะ

⁴ คำสั่งกรมตำรวจ ลงวันที่ 19 มกราคม 2531.

⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2570/2521.

เก็บรักษารถยนต์ของกลางไว้จนกว่าศาลจะชี้ขาดให้คืนแก่ฝ่ายใด จึงพึงได้ว่ากรมตำรวจได้ใช้
ความระมัดระวังในการคืนทรัพย์สินของกลางแล้ว ไม่ต้องชดเชยค่าเสียหายให้แก่โจทก์

จากปัญหาดังกล่าว หากปรากฏว่าคู่กรณีที่ได้โต้แย้งกรรมสิทธิ์และได้ยื่นฟ้องคดี
ต่อศาลแล้ว ระหว่างการพิจารณาคดีของศาล เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้มายื่นคำร้องขอคืนทรัพย์สินของ-
กลางในระหว่างนั้น กรมตำรวจได้วางแนวทางปฏิบัติว่า⁶

"กรณี เป็นการโต้แย้งกรรมสิทธิ์กันในรถยนต์ของกลาง และคู่กรณีนำคดีขึ้นสู่
ศาล คดีอยู่ระหว่างรอฟังผลการพิจารณา หากพนักงานสอบสวนจะคืนรถยนต์ของกลางให้ฝ่ายใด
ฝ่ายหนึ่งไป ย่อมจะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งได้รับความเสียหาย ซึ่งพนักงานสอบสวนและกรมตำรวจจะ
ต้องรับผิดชอบ จึงให้พนักงานสอบสวนเก็บรักษารถยนต์ของกลางไว้ต่อไป เมื่อศาลมีคำพิพากษาอย่าง
ใด จึงค่อยดำเนินการไปตามคำสั่งศาล"

ตามแนวทางปฏิบัติของกรมตำรวจดังกล่าว ได้มีคู่กรณีซึ่งโต้แย้งกรรมสิทธิ์กับ
ในรถยนต์ของกลางและได้ฟ้องต่อศาล คดีอยู่ระหว่างการพิจารณา ต่อมาผู้ขับรถยนต์ชนผู้อื่นถึงแก่
ความตายแล้วหลบหนีไป พนักงานสอบสวนได้ยึดรถยนต์คัน เกิดเหตุไว้ เป็นของกลาง และคู่กรณีต่าง
ร้องขอรับรถยนต์ของกลางคืนไปจากพนักงานสอบสวน แต่กรมตำรวจให้พนักงานสอบสวนยึดรถยนต์
ของกลางไว้ต่อไป จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาเป็นกรรมสิทธิ์ในรถยนต์ตกแก่ฝ่ายใด จึงค่อยคืนให้
กับฝ่ายนั้นไปตามคำพิพากษาของศาล เพราะเกรงว่าหากคืนให้คู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไป ย่อมจะ
เกิดความเสียหาย และพนักงานสอบสวนต้องเสี่ยงต่อความรับผิดชอบ แม้กระนั้นคู่กรณีก็ยังฟ้อง
กรมตำรวจและพนักงานสอบสวนให้คืนรถยนต์ของกลางพร้อมกับให้ชดเชยค่าเสียหายจากการขาด
ประโยชน์ในทรัพย์สินของกลาง กรณีนี้จึงเห็นได้ว่าถึงกรมตำรวจจะได้กำหนดแนวทางปฏิบัติให้ไว้ก็
ตาม แต่เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ได้ปฏิบัติตามแนวทางของทางราชการก็ยังไม่รอดพ้นจากการถูกฟ้องร้อง
ดำเนินคดีได้เลย

⁶ คำสั่งกรมตำรวจ ลงวันที่ 2 มิถุนายน 2531.

⁷ คดีระหว่างนางเล็ก แซ่แต้ โจทก์ กรมตำรวจกับพวก จำเลย : ศาลจังหวัดกบินทร์-

จากปัญหาข้อขัดข้องในทางปฏิบัติของพนักงานสอบสวนในการใช้ดุลพินิจสิ่งสืบของกลางไปก่อนคดีถึงที่สุดนี้ เกิดขึ้น เนื่องจากบทบัญญัติของกฎหมาย^๘ ให้พนักงานสอบสวนใช้ดุลพินิจในการสืบของกลางไว้อย่างกว้างขวางเกินไป ทำให้พนักงานสอบสวนขาดหลักเกณฑ์ที่แน่นอนในการใช้ดุลพินิจ เกิดความผิดพลาดคลาดเคลื่อนได้ง่าย ทั้งเป็นช่องทางให้พนักงานสอบสวนหวังเหยี่ยวหรือใช้ดุลพินิจไปในทางไม่ชอบได้ด้วย ด้วยเหตุนี้จึงควรที่จะกำหนดมาตรการเป็นแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมตามสมควรแก่กรณี เพื่อป้องกันการล่วงละเมิดสิทธิในทรัพย์สินของประชาชน และคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐเองด้วย ดังเช่นกรณีคนขับรถยนต์ของโจทก์นำรถไปบรรทุกไม้ผิดกฎหมาย ศาลลงโทษและริบรถยนต์ ต่อมาศาลฎีกาให้คืนรถยนต์ของกลางแก่โจทก์ตามคำร้อง โจทก์ขอรับรถยนต์คืน สารวัตรไม่คืนด้วยเหตุเพราะขายทอดตลาดไปแล้ว ดังนั้นกรมตำรวจกับสารวัตรต้องร่วมกันคืนรถยนต์หรือร่วมกันชดเชยราคาตามสภาพขณะยึดมาเป็นของกลาง ไม้ซึ่งราคาที่ได้จากการขายทอดตลาด รวมทั้งค่าเสียหายที่ไม่ได้ใช้รถด้วย ทั้งนี้เพราะโจทก์ต้องไปจ้างรถยนต์อื่นมาบรรทุกสิ่งของไปค้าขาย^๙

อีกประการหนึ่งก็คือ กรณีที่พนักงานสอบสวนมีความเห็นควรสั่งฟ้องผู้ต้องหา และได้เสนอสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการพิจารณาแล้ว ต่อมาพนักงานอัยการเห็นว่า การกระทำของผู้ต้องหาไม่ เป็นความผิด และได้มีคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา คดีถึงที่สุด และพนักงานอัยการได้แจ้งให้พนักงานสอบสวนจัดการเกี่ยวกับของกลางตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญา มาตรา 85 จึงมีปัญหาว่า พนักงานสอบสวนจะใช้ดุลพินิจไม่คืนของกลางให้แก่ผู้ต้องหาหรือผู้มีสิทธิได้หรือไม่ หากเห็นว่าทรัพย์สินของกลางที่ยึดไว้ เป็นทรัพย์สินที่มีไว้ เป็นความผิด หรือ เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องในการกระทำความผิด

ปัญหาดังกล่าว กรมตำรวจ^{๑๐} ได้หารือ กรมอัยการ^{๑๑} กรณีพนักงานสอบสวนกองตำรวจป่าไม้ ได้ทำการสอบสวนผู้ต้องหาในคดีความผิดตามพระราชบัญญัติป่าไม้ฯ และมีความ-

^๘ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญา มาตรา 85.

^๙ คำพิพากษาฎีกาที่ 2603/2525.

^{๑๐} หนังสือกรมตำรวจ ที่ 0602.3/3229 ลงวันที่ 7 เมษายน 2530 เรื่องหารือเกี่ยวกับการคืนไม้ของกลาง กรณีพนักงานอัยการจังหวัดสตูล สั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา.

^{๑๑} ปัจจุบัน เป็น "สำนักงานอัยการสูงสุด".

เห็นควรสั่งฟ้องผู้ต้องหา ในข้อหาร่วมกันมิได้หวังห้ามอันยังมิได้แปรรูป ทำไม้โดยมิได้รับอนุญาต และเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ทางคดีพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องผู้ต้องหาทุกคน เนื่องจากเห็นว่า การกระทำของผู้ต้องหาทุกคนยังไม่เป็นความผิด และได้แจ้งให้พนักงานสอบสวนกองตำรวจป่าไม้ดำเนินการ เกี่ยวกับไม้ของกลางตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85 แต่พนักงานสอบสวนเห็นว่า ไม้ของกลางในคดีนี้เป็นไม้ทำออกโดยมิชอบด้วยกฎหมายตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญของศาลในการตรวจพิสูจน์ไม้ของกลาง จึงไม่สมควรคืนไม้ของกลางให้แก่ผู้ต้องหา กรณีมีปัญหาที่จะต้องวิเคราะห์ว่า พนักงานสอบสวน กองตำรวจป่าไม้จะใช้ดุลพินิจไม่คืนไม้ของกลางให้แก่ผู้ต้องหาตามที่พนักงานอัยการแจ้งมานั้น เป็นการขัดต่อบทบัญญัติของกฎหมายหรือไม่

กรมอัยการได้ตอบข้อหารือของกรมตำรวจว่า¹² "การแจ้งให้จัดการเกี่ยวกับของกลางของพนักงานอัยการ เป็นเพียงคำแนะนำของพนักงานอัยการเท่านั้น เจ้าพนักงานผู้ยึดมีอำนาจยึดของกลางไว้จนกว่าคดีถึงที่สุด เมื่อเสร็จแล้วย่อมต้องพิจารณาดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85 ปัญหาว่าจะคืนของกลางให้แก่ผู้ต้องหาหรือแก่ผู้อื่นหรือจะดำเนินการประการใดต่อไป เป็นอำนาจของเจ้าพนักงานผู้ยึดจะดำเนินการตามที่เห็นว่าถูกต้อง กรมตำรวจเห็นว่า การตอบข้อหารือของกรมอัยการยังไม่ชัดเจน เพียงพอที่จะให้พนักงานสอบสวนยึดถือ เป็นแนวทางปฏิบัติได้ จึงได้หารือไปยังสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาในปัญหานี้ อีก และสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้ตอบข้อหารือโดยมีความเห็นว่า ประเด็นที่กรมตำรวจหารือในเรื่องนี้สรุปได้ว่า กรมตำรวจประสงค์จะให้พิจารณาว่าการคืนของกลางที่ยึดไว้ตามมาตรา 85 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีหลักเกณฑ์อย่างไร

มาตรา 85 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติว่า "เจ้าพนักงานผู้จับหรือรับตัวผู้ถูกจับไว้ มีอำนาจค้นตัวผู้ต้องหา และยึดสิ่งของต่าง ๆ ที่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้

การค้นนั้นจักต้องทำโดยสุภาพ ถ้าค้นผู้หนึ่งต้องให้หญิงอื่น เป็นผู้ค้น สิ่งของใดที่ยึดไว้ เจ้าพนักงานมีอำนาจยึดไว้จนกว่าคดีถึงที่สุด เมื่อเสร็จคดีแล้วก็ให้คืนแก่ผู้ต้องหาหรือแก่ผู้อื่นซึ่งมีสิทธิเรียกร้องขอคืนสิ่งของนั้น เว้นแต่ศาลจะสั่งเป็นอย่างอื่น"

¹² หนังสือกรมอัยการที่ มท. 1202/9386 ลงวันที่ 27 สิงหาคม 2530.

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า อานาจในการคืนสิ่งของที่ยึดไว้เป็นอานาจของ พนักงานสอบสวน ไม่ใช่ เป็นอานาจของพนักงานอัยการ และการคืนสิ่งของต้องคืนให้แก่ผู้ต้องหา หรือผู้อื่นซึ่งมีสิทธิ เรียกร้องขอคืนสิ่งของนั้น เท่านั้น ส่วนการที่จะคืนสิ่งของได้ เมื่อใดนั้น กฎหมาย บัญญัติให้ เจ้าพนักงานมีอานาจยึดสิ่งของไว้จนกว่าคดีถึงที่สุด ซึ่งหมายความว่า แม้ว่าคดีจะยังไม่ถึง ที่สุด หากมีผู้มิสิทธิ เรียกร้องขอคืนสิ่งของนั้น และพนักงานสอบสวน เห็นว่า สิ่งของนั้นไม่จำเป็น ต้อง ไข เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดี พนักงานสอบสวนก็อาจคืนสิ่งของดังกล่าวได้ก่อนคดีถึงที่สุด และในทางกลับกัน แม้ว่าคดีถึงที่สุดแล้ว แต่ไม่มีผู้มิสิทธิ เรียกร้องขอคืนสิ่งของ พนักงานสอบสวนก็ ไม่จำเป็นต้องคืนสิ่งของนั้นให้แก่ผู้ใด และสิ่งของนั้นย่อมตก เป็นของแผ่นดิน เมื่อ เข้า เกณฑ์ตามมาตรา 1327¹³ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

สำหรับปัญหาที่หาหรือมานี้ การที่พนักงานอัยการแจ้งให้พนักงานสอบสวนจัดการ เกี่ยวกับไม้ของกลางตามมาตรา 85 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นเพียงคำ แนะนำของพนักงานอัยการ เพื่อให้พนักงานสอบสวนดำเนินการตามกฎหมายต่อไป หลังจากพนักงาน อัยการมีคำสั่ง เด็ดขาดไม่ฟ้องคดี ดังนั้น เมื่อพนักงานสอบสวนเห็นว่า ตามพยานหลักฐาน ไม้ ของกลางที่ยึดไว้ เป็นไม้ที่ทำออกโดยไม้ชอบด้วยกฎหมาย พนักงานสอบสวนย่อมมีอานาจไม่คืนไม้ ของกลางดังกล่าวให้แก่ผู้ต้องหาหรือผู้อื่นซึ่งไม่มีสิทธิ เรียกร้องขอคืนไม้ นั้น

¹³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1327 ภายในบังคับแห่งกฎหมายอาญา กรรมสิทธิ์แห่งสิ่งใด ๆ ซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือ เกี่ยวกับการ กระทำความผิดโดยประการอื่น และได้ส่งไว้ในความรักษาของกรมในรัฐบาลนั้น ท่านว่าตก เป็นของ แผ่นดิน ถ้าเจ้าของมิได้ เรียกเอาภายในหนึ่งปีนับแต่วันส่ง หรือถ้าได้ฟ้องคดีอาญาต่อศาลแล้ว นับ ตั้งแต่วันที่ศาลพิพากษาถึงที่สุด แต่ถ้านับทราบตัวเจ้าของท่านให้ผ่อน เวลาออกไป เป็นห้าปี

ถ้าทรัพย์สิน เป็นของเสียหาย หรือถ้าหน่วงช้าไว้จะเป็นการ เสียความเสียหายหรือ ค่าใช้จ่ายจะ เกินส่วนกับค่าของทรัพย์สินนั้นไซ้ ท่านว่ากรมในรัฐบาลจะจัดให้ เอาออกขายทอดตลาด ก่อนถึงกำหนดก็ได้ แต่ก่อนที่จะขายให้จัดการตามควร เพื่อบันทึกรายการอัน เป็น เครื่องให้บุคคลผู้มี สิทธิ จะรับทรัพย์สินนั้นอาจทราบว่าเป็นทรัพย์สินของคนและพิสูจน์สิทธิได้ เมื่อขายแล้วได้ เงิน เป็น จำนวนสุทธิ เท่าใดให้ถือไว้แทนตัวทรัพย์สิน.

จากแนวคำตอบข้อหารือทั้งของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา และของกรมอัยการ สรุปได้ว่า อำนาจในการคืนทรัพย์สินของกลางนั้น เป็นของเจ้าพนักงานผู้ทำการยึด ซึ่งในที่นี้ก็คือนักงานสอบสวน ซึ่งได้รับมอบของกลางมาจากเจ้าพนักงานผู้ทำการยึด ไม่ใช่เป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการแต่อย่างใด การที่พนักงานอัยการแจ้งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85 เป็นเพียงแต่เป็นคำแนะนำของพนักงานอัยการ เท่านั้น ส่วนการที่พนักงานสอบสวนจะคืนของกลางให้แก่ผู้ต้องหา หรือผู้มีสิทธิขอรับของกลางคืนหรือไม่นั้น เป็นดุลพินิจของพนักงานสอบสวนที่จะคืนหรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่า ทรัพย์สินของกลางนั้น เป็นทรัพย์สินที่มีไว้เป็นความผิด หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดหรือไม่ หากไม่ใช่ และพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องผู้ต้องหาแล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นต้องยึดทรัพย์สินของกลางนั้นไว้ เพื่อเป็นพยานหลักฐานอีกต่อไป จึงควรคืนทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ต้องหา หรือผู้มีสิทธิขอรับคืนไป แต่ในทางกลับกัน หากปรากฏว่า ทรัพย์สินของกลางนั้น เป็นทรัพย์สินที่มีไว้เป็นความผิดหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำผิด ถึงแม้พนักงานอัยการจะได้มีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องผู้ต้องหาไปแล้วก็ตาม แต่เนื่องจากทรัพย์สินของกลางนั้น เป็นทรัพย์สินที่จะพึงริบ ดังนั้นพนักงานสอบสวนก็ไม่ควรคืนให้

ในกรณีดังกล่าวข้างต้น หากทรัพย์สินของกลางไม่ใช่ทรัพย์สินที่มีไว้เป็นความผิดและเกี่ยวข้องกับการกระทำผิด เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีแล้ว หากพนักงานสอบสวนไม่ยอมคืนทรัพย์สินของกลางให้แก่ผู้ต้องหาหรือผู้มีสิทธิขอรับคืน ผู้ต้องหาหรือผู้มีสิทธิขอรับคืนจะทำอย่างไร ในเรื่องนี้มีนักกฎหมายบางท่านเห็นว่า เจ้าของทรัพย์สินจะต้องฟ้องร้องคดีต่อศาล โดยสิทธิของเจ้าของกรรมสิทธิ์ใช้สิทธิ เรียกติดตามเอาทรัพย์สินคืนจากพนักงานสอบสวนได้

นอกจากนี้หากผู้มีสิทธิขอรับของกลางไม่ได้มาขอรับของกลางคืนภายใน 1 ปี นับแต่ที่พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีแล้ว เจ้าของหรือผู้มีสิทธิขอรับทรัพย์สินของกลางคืนจะมีสิทธิขอรับคืนได้อีกหรือไม่ เพราะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1327 บัญญัติไว้ว่า

"ภายในบังคับแห่งประมวลกฎหมายอาญา กรรมสิทธิ์แห่งสิ่งใด ๆ ซึ่งได้ใช้เป็นการกระทำผิดหรือได้มาโดยการกระทำผิดหรือเกี่ยวกับการกระทำผิดโดยประการอื่น และได้ส่งไว้ในความรักษาของกรมในรัฐบาลนั้น ท่านว่าตก เป็นของแผ่นดิน ถ้าเจ้าของมิได้เรียกเอาภายในหนึ่งปี นับแต่วันส่ง..."

ดังนั้น พนักงานสอบสวนจะนำบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1327 มาใช้บังคับ เพื่อปฏิเสธไม่คืนของกลาง โดยอ้างว่า ของกลางตก เป็นของรัฐไปแล้ว ได้หรือไม่ ในเรื่องนี้บทกฎหมายมีความ เห็นออก เป็นสองฝ่ายดังนี้¹⁴

ฝ่ายแรก เห็นว่าคำว่า "กฎหมายอาญา" ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1327 ตามนัยอย่างกว้าง ๆ คือ หมายถึงตัวบทกฎหมายซึ่งกำหนดความผิด กำหนดวิธีการ ในการจับกุม ฟ้องร้อง พิจารณาผู้ต้องสงสัยว่าได้กระทำความผิด และได้กำหนดโทษและมาตรการที่จะ ใช้แก่ผู้กระทำความผิด ซึ่งตามกฎหมายของไทยเราก็คือ ทั้งประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา เหตุนี้ ถ้อยคำที่ว่า "ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายอาญา" ที่กล่าวไว้ในมาตรา 1327 จึง เป็นเงื่อนไขของการใช้บทบัญญัติมาตรานี้ โดยจะต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย และเมื่อประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85 วรรคสาม ได้กำหนดให้เจ้าพนักงานผู้ยึดของกลางคืนของกลางแก่ผู้ต้องหาหรือผู้อื่น ซึ่งมีสิทธิ เรียกขอคืน เมื่อเสร็จคดี เว้นแต่จะมีคำสั่งศาลเป็นอย่างอื่น เช่นนี้แล้ว ในกรณีที่ไม่มี การฟ้องคดีอาญา เจ้าพนักงานจึงต้องคืนของกลางแก่ผู้ต้องหาหรือผู้มีสิทธิขอคืน จะนำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1327 มาใช้บังคับ เพื่อปฏิเสธไม่คืนของกลางโดยอ้างกรรมสิทธิ์ของรัฐไม่ได้ แม้จะปรากฏ ว่าผู้ต้องหาไม่ได้ เรียกเอาภายในกำหนดเวลา 1 ปี นับแต่วันยึดของกลางก็ตาม

ทั้งนี้ เพราะคดีอาญาส่วนมากมักจะต้องใช้เวลาเนิ่นนานเกินกว่า 1 ปี ในการ คำนึงคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีที่สิ่งไม่ฟ้อง ต้องดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญาหลายขั้นตอน เช่น พนักงานอัยการต้องส่งสำนวนให้อธิบดีกรมตำรวจหรือผู้ว่าราชการ จังหวัดพิจารณาเห็นชอบก่อน และถ้าอธิบดีกรมตำรวจหรือผู้ว่าราชการจังหวัดไม่เห็นชอบด้วย ก็ จะต้องส่งสำนวนให้อธิบดีกรมอัยการชี้ขาด ดังนั้นถ้านำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1327 มาใช้บังคับ เสมอไปแล้ว ของกลางที่ถูกยึดไว้ในคดีที่ต้องใช้เวลาดำเนินการกว่า 1 ปี ก็จะต้องตก เป็นของรัฐทั้งสิ้น ไม่ว่าจะผู้ต้องหาจะได้กระทำความผิดคดีนั้นหรือไม่

ฝ่ายหลัง เห็นว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1327 เป็นบทบัญญัติ ว่าด้วยการได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ กล่าวคือ แผ่นดินหรือรัฐอาจได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ในสิ่งใด ๆ ซึ่งได้ใช้

¹⁴ คัมภีร์ แก้วเจริญ, "วิธีจัดการของกลางในคดีสิ่งไม่ฟ้อง", วารสารกฎหมาย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 5 (2523) 2, หน้า 99-101.

ในการกระทำผิดหรือได้มาโดยการกระทำผิด หรือเกี่ยวกับการกระทำผิดโดยประการอื่น และได้ส่งไว้ในความรักษาของกรมในรัฐบาล ทั้งนี้โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขว่า เจ้าของมิได้เรียกเอาภายใน 1 ปี นับแต่วันส่ง หรือถ้าได้ฟ้องคดีอาญาต่อศาลแล้วนับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุด ดังนั้นในกรณีที่ปรากฏว่าของกลางเป็นของที่ได้ใช้ในการกระทำผิด ได้มาโดยการกระทำผิด หรือเกี่ยวกับการกระทำผิด และเจ้าของมิได้เรียกคืนภายใน 1 ปี นับตั้งแต่วันที่เจ้าพนักงานยึดของกลาง เมื่อต่อมาอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา เช่น เพราะผู้ต้องหาถึงแก่ความตาย วิธีที่เจ้าพนักงานผู้รักษาของกลางจะต้องปฏิบัติก็คือ คืนของกลางให้แก่รัฐหรือโดยนำของกลางออกจำหน่ายแล้วนำเงินที่ขายได้ส่งเป็นรายได้แผ่นดินต่อไป จะคืนให้ผู้ต้องหาหรือทายาทไม่ได้ เพราะของกลางตก เป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐเสียแล้ว

ผู้เขียนเห็นฟ้องด้วยกับความเห็นของฝ่ายหลัง กล่าวคือในการวิเคราะห์พิจารณาเกี่ยวกับของกลางในคดีอาญา ในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องผู้ต้องหา จะต้องนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85 และประมวลกฎหมายแห่งและพาณิชย์ มาตรา 1327 มาบังคับใช้ควบคู่กันไปโดยไม่ขัดแย้งกัน กล่าวคือก่อนอื่นจะต้องพิจารณาให้ได้ว่า ทรัพย์สินของกลางนั้นไม่ใช่สิ่งของประเภทที่ระบุอยู่ใน มาตรา 1327 (เป็นทรัพย์สินที่มีไว้เป็นความผิด หรือเกี่ยวข้องกับการกระทำผิด) ซึ่งแสดงว่า ทรัพย์สินของกลางนั้นยังเป็นของเจ้าของทรัพย์สินอยู่ จึงยังมีอำนาจขอคืนของกลางได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85 แต่ในทางกลับกัน หากเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิด และพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องผู้ต้องหาเนื่องจากผู้ต้องหาถึงแก่ความตาย เมื่อเจ้าของทรัพย์สินไม่ขอคืนทรัพย์สินภายใน 1 ปี นับแต่วันที่เจ้าพนักงานยึดครองแล้ว ผู้มีสิทธิเรียกก็คือ "รัฐ" ในฐานะเจ้าของกรรมสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายแห่งและพาณิชย์ มาตรา 1327 พนักงานสอบสวนจึงต้องดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85 ที่จะต้องคืนหรือขายแล้วส่งเงินให้แก่รัฐ ในกรณีดังกล่าวนี้ กรมอัยการ¹⁵ ได้มีหนังสือตอบข้อหารือ¹⁶ กรมศุลกากร ว่า

¹⁵ ปัจจุบันคือ สำนักงานอัยการสูงสุด.

¹⁶ ข้อหารือ กรมอัยการที่ 46/2528.

เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา เพราะเห็นว่ายังไม่มีความผิดเกิดขึ้น บุหรี่ของกลางจึงมีคำสั่งอันจะพึงต้องริบตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 และมีคำสั่งซึ่งได้ใช้ในการกระทำผิด หรือได้มาโดยการกระทำผิดหรือเกี่ยวกับการกระทำผิดโดยประการอื่น แม้กรมศุลกากรเก็บรักษาบุหรี่ของกลางไว้ และไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดมาเรียกร้องขอคืนภายใน 1 ปี นับแต่วันส่งไว้ในความอารักขาของกรมศุลกากร ก็ไม่ตกเป็นของแผ่นดิน เจ้าของยังมีสิทธิติดตามและเอาคืน

4.2.2 ปัญหาการขอคืนของกลางในชั้นพนักงานอัยการ

ในกรณีที่พนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนเสร็จและสรุปสำนวนมีความเห็นทางคดีเสนอพนักงานอัยการ และคดีอยู่ในระหว่างการพิจารณาสั่งคดีของพนักงานอัยการ หากเจ้าของทรัพย์สินของกลางที่แท้จริงจะยื่นคำร้องขอคืนทรัพย์สินของกลางในระหว่างนี้ โดยอ้างไม่มีความรู้เห็น หรือเกี่ยวข้องในการกระทำความผิดแต่อย่างใด พนักงานอัยการจะพิจารณาสั่งคืนของกลางให้แก่เจ้าของทรัพย์สินได้หรือไม่ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว และตามหนังสือตอบข้อหารือของกรมอัยการและสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา¹⁷ ตอบข้อหารือกรมตำรวจ พนักงานอัยการไม่มีอำนาจสั่งคืนของกลางได้ เพียงแต่ให้คำแนะนำแก่พนักงานสอบสวนไว้เท่านั้น อำนาจในการพิจารณาสั่งคืนทรัพย์สินของกลางเป็นอำนาจของเจ้าพนักงานผู้ทำการยึด ก็คือพนักงานสอบสวนนั่นเอง การขอคืนของกลางในชั้นพนักงานอัยการจึงไม่เกิดปัญหาในทางปฏิบัติมากนัก หากจะมีปัญหาก็คือพนักงานสอบสวน ในกรณีที่พนักงานอัยการมิได้แจ้งให้พนักงานสอบสวนจัดการเกี่ยวกับทรัพย์สินของกลาง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ มาตรา 85 ดังนี้ พนักงานสอบสวนจะพิจารณาคืนของกลางให้แก่เจ้าของทรัพย์สินที่แท้จริงได้หรือไม่ ในปัญหานี้ดังที่ได้ศึกษาวิเคราะห์มาแล้วว่า อำนาจในการสั่งคืนของกลางเป็นของพนักงานสอบสวนโดยเฉพาะ ไม่ใช่อำนาจของพนักงานอัยการ ฉะนั้นแม้ว่าพนักงานอัยการมิได้มีหนังสือแจ้งให้ดำเนินการเกี่ยวกับของกลาง พนักงานสอบสวนก็มีอำนาจ

¹⁷ หนังสือสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ตอบข้อหารือกรมตำรวจที่ นร 0601/2563 ลงวันที่ 22 ธันวาคม 2530 ความเห็นนี้สอดคล้องกับความเห็นกรมอัยการตามหนังสือที่ มท. 1202/11369 ลงวันที่ 25 กันยายน 2527 และหนังสือกรมอัยการตอบข้อหารือที่ 101/2527 ซึ่งกรมอัยการแจ้งว่า การมีคำสั่งเกี่ยวกับของกลางในคดีที่มีคำสั่งไม่ฟ้องนั้น พนักงานอัยการมีอำนาจเพียงแจ้งคำแนะนำให้จัดการเท่านั้น.

ใช้ดุลพินิจในการสั่งคืนได้ แต่ถ้าหากปรากฏภายหลังว่า พนักงานอัยการได้สั่งให้ทรัพย์สินของกลาง มาประกอบการพิจารณาคดี หรือศาลได้มีคำสั่งให้รับ หรือโดยประการอื่นดังนี้ หากพนักงานสอบสวนได้สั่งคืนทรัพย์สิน เหล่านี้ไปแล้วไม่สามารถติดตามทรัพย์สินมาได้ ก็ต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้น ในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนจะคืนของกลางให้แก่คู่กรณีได้ต่อ เมื่อได้รับทราบผลคดีและแจ้งให้จัดการทรัพย์สินของกลางแล้ว ซึ่งทำให้พนักงานสอบสวนแน่ใจได้ว่า พนักงานอัยการไม่ต้องการทรัพย์สินของกลางเพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานในคดีอีกต่อไป หรือพนักงานอัยการไม่ได้ขอให้ศาลสั่งรับทรัพย์สินของกลางรายนี้

4.2.3 ปัญหาการขอคืนของกลางในชั้นศาล

ปัญหาการขอคืนของกลางชั้นศาล ในส่วนที่เกี่ยวกับพนักงานสอบสวนไม่ค่อยจะมีปัญหาในทางปฏิบัติมากนัก เพราะตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85 บัญญัติไว้ชัดเจนว่า "ให้เจ้าพนักงานผู้ยึด ยึดทรัพย์สินของกลางไว้จนกว่าคดีจะถึงที่สุด... เว้นแต่ศาลจะสั่งเป็นอย่างอื่น" กล่าวคือ หากศาลได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินของกลางเป็นประการใด ก็ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการไปตามนั้น เช่น ศาลให้รับทรัพย์สินของกลางรายใด พนักงานสอบสวนก็ต้องดำเนินการรับทรัพย์สินของกลางรายนั้น แต่หากศาลสั่งให้คืนทรัพย์สินของกลางให้แก่ผู้ใด พนักงานสอบสวนก็ต้องจัดการคืนทรัพย์สินของกลางให้แก่ผู้นั้น เช่นกัน¹⁸ ในส่วนนี้พนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจในการใช้ดุลพินิจไม่ปฏิบัติตามคำสั่งหรือคำพิพากษาแต่อย่างใด แต่ถ้าหากปรากฏว่าศาลได้มีคำสั่งหรือคำพิพากษาเกี่ยวกับทรัพย์สินของกลาง เป็นประการใด ในทางปฏิบัติโดยทั่วไป พนักงานอัยการจะแจ้งผลคดีพร้อมกับแจ้งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินของกลาง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85 ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะใช้ดุลพินิจในการสั่งคืนทรัพย์สินของกลางให้แก่ผู้ต้องหา หรือผู้มีสิทธิขอคืนทรัพย์สินของกลางหรือไม่ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่หากปรากฏว่ากรณีการโต้แย้งกรรมสิทธิในทรัพย์สินของกลางกันขึ้น ในส่วนนี้ก็คงจะต้องให้คู่กรณีนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลต่อไป

¹⁸ แม้ปรากฏว่า โจทก์มิได้ขอให้คืนทรัพย์สินของกลางให้แก่เจ้าของทรัพย์สินที่แท้จริงแล้วก็ตาม ศาลก็มีอำนาจสั่งคืนทรัพย์สินของกลางให้แก่เจ้าของทรัพย์สินที่แท้จริงได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 49, 186(9) ไม่ถือว่าเป็นพิพากษาเกินคำขอ ตามแนวคำพิพากษากฎที่ 2557/2522, 3712/2532 (ประชุมใหญ่).

คดีเรื่องหนึ่ง คนร้ายลักทรัพย์ เครื่องคิดเลข 1 เครื่อง ของผู้เสียหายไปแล้ว นำไปจำหน่ายไว้ที่โรงรับจำนำแห่งหนึ่ง หลังจากนั้น 22 วัน ตำรวจจับผู้ต้องหาได้ในคดีอื่น ผู้ต้องหา รับสารภาพว่าได้ลัก เครื่องคิดเลขนั้นไปแล้วไปจำหน่ายไว้ พร้อมกับพนักงานสอบสวนไปยึด เครื่องคิดเลขนั้นมา เป็นของกลางดำเนินคดี พนักงานสอบสวนจึงแจ้งให้ผู้เสียหายทราบ ผู้เสียหายจึงทราบ พนักงานสอบสวนทำการสอบสวน เสร็จประกอบกับผู้ต้องหาให้การรับสารภาพ พนักงานอัยการจึงฟ้อง ศาลให้ลงโทษ จำเลยให้การรับสารภาพในวันนั้นศาลพิพากษาลงโทษจำคุกจำเลย พร้อมกับสั่งให้คืน เครื่องคิดเลขของกลางแก่เจ้าทรัพย์ ต่อมาผู้เสียหายมาขอรับ เครื่องคิดเลขไป ขณะเดียวกันเจ้า- ของโรงรับจำนำก็มาคัดค้านว่า เขาได้รับจำนำไว้ก่อนที่จะได้รับแจ้งคำนิรूपพรรณของหาย ย่อมได้ รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติโรงรับจำนำ มาตรา 24 ผู้เสียหายจะเอาทรัพย์นี้ไปโดยไม่ได้ คินไม่ได้ แต่เรื่องนี้ศาลพิพากษาสั่งไว้เพียงแต่ว่า "ของกลางคืนเจ้าทรัพย์" ตำรวจก็ต้องคืนให้ แก่ผู้เสียหายไป ส่วนข้อโต้แย้งอื่นเป็นเรื่องที่ทางโรงรับจำนำจะต้องไปจัดการฟ้องร้องในทางแห่ง ต่อไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 48 วรรคสาม

(ข้อสังเกต เรื่องนี้พนักงานสอบสวนไปยึด เครื่องคิด เลขมาจากโรงรับจำนำ จึงเกิดปัญหาดังกล่าว ถ้าหากพนักงานสอบสวนเพียงแต่คัดค้นขี้ตัวจำนำมาตามระเบียบ ก็จะไม่ เกิดปัญหาเพราะของกลางอยู่ที่โรงรับจำนำ เมื่อศาลสั่งคืนผู้เสียหายจะต้องไปรับจากโรงรับจำนำ จะไปเอามาเฉย ๆ ทางโรงรับจำนำคงไม่ให้ เพราะผู้เสียหายไม่ทราบว่าถูกคนร้ายลักทรัพย์ไป มารู้เอาเมื่อพนักงานสอบสวนแจ้งให้ทราบหลังจากเกิด เหตุแล้วประมาณ 22 วัน จึงเป็นข้อที่ควร ระวังอย่างหนึ่ง)¹⁹

4.3 การขอคืนของกลางในกรณีที่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะ

ในบทที่แล้วได้กล่าวถึงหลักและวิธีการในการขอคืนของกลางในกรณีที่ทั่วไปที่ไม่มีกฎหมาย บัญญัติไว้โดยเฉพาะ แต่หากปรากฏว่ามีบทบัญญัติไว้ในกฎหมายใดเป็นพิเศษ พนักงานสอบสวนก็ จะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามบทบัญญัตินั้น ๆ โดยถือว่าเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการ

¹⁹ สุวัณชัย ใจหาญ. พล.ต.ต. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

ขอคืนของกลางไว้โดยเฉพาะ ต่างกับที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งในบทนี้จะได้กล่าวถึงของกลางตามพระราชบัญญัติแร่ พระราชบัญญัติวิทยุคมนาคม และพระราชบัญญัติจราจรทางบก ซึ่งของกลางในคดีเหล่านี้ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการคืนของกลางไว้เป็นพิเศษ แตกต่างไปจากหลักทั่วไปซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติที่น่าสนใจบางประการดังจะได้กล่าวต่อไปนี้

4.3.1 การขอคืนของกลางในคดีความผิดตามพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510

การกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติแร่ นั้น ถือว่าเป็นการบ่อนทำลายทรัพยากรของชาติ อันเป็นผลให้เกิดความเสียหายในทางเศรษฐกิจอย่างใหญ่หลวง ดังนั้นรัฐมีความจำเป็นที่จะต้องปราบปรามผู้กระทำความผิดให้ได้ผลอย่างจริงจัง รัฐจึงจำต้องบัญญัติกฎหมายกำหนดมาตรการและวิธีการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดในกรณีดังกล่าวไว้เป็นพิเศษ โดยเฉพาะในเรื่องของกลาง ซึ่งแต่เดิมตามพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 มาตรา 154 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย มาตรา 27 แห่ง พระราชบัญญัติแร่ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2522 บัญญัติไว้ว่า

"บรรดาแร่ เครื่องมือ เครื่องใช้ สัตว์พาหนะ ยานพาหนะ หรือเครื่องจักรกลใด ๆ ที่บุคคลได้มา ได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือได้ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้ผลในการกระทำความผิด ฯลฯ ให้รับเสียทั้งสิ้น ไม่ว่าจะมิได้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่ เว้นแต่ทรัพย์สินนั้น เป็นของผู้อื่น ซึ่งไม่มีส่วนรู้เห็น เป็นเงินในการกระทำความผิด..."

หลักในการริบทรัพย์สินในคดีแร่คงเป็นไปตามหลักทั่วไป กล่าวคือ หลังจากศาลมีคำพิพากษาสั่งริบของกลางแล้ว หากปรากฏว่าเจ้าของทรัพย์สินของกลางที่แท้จริง ซึ่งมีได้มีส่วนรู้เห็นหรือเกี่ยวข้องในการกระทำความผิดด้วย ก็มีสิทธิยื่นคำร้องขอคืนทรัพย์สินของกลางดังกล่าวได้ภายใน 1 ปี ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 แต่มีข้อแตกต่างไปจากหลักทั่วไปตรงที่ว่าตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 32 บัญญัติไว้ว่า "ทรัพย์สินสินใจที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่า ผู้ใดทำหรือมิใช่เป็นความผิด ให้รับเสียทั้งสิ้น ไม่ว่าจะมิใช่ของผู้กระทำความผิดและมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่"

แต่สำหรับในคดีความผิดตามพระราชบัญญัติแร่ นั้น แม้ทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัดไว้เป็นของกลางจะไม่ใช่ทรัพย์สินที่มีไว้เป็นความผิดในตัว แต่กฎหมายก็บัญญัติให้รับเสียทั้งสิ้น ไม่ว่าจะมิได้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่ก็ตาม กล่าวคือแม้จะมิได้มีการลงโทษผู้กระทำความผิด รัฐก็สามารถที่จะริบทรัพย์สินของกลางให้ตก เป็นของแผ่นดิน ซึ่งแตกต่างไปจากหลักทั่วไปที่บัญญัติไว้ในประมวล

กฎหมายอาญา หรือตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติในเรื่องหลักการในการริบทรัพย์สินในความผิดในคดีแร่นั้นได้ถูกยกเลิกไปโดยพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2528

มาตรา 15 ทวิ ได้บัญญัติให้เจ้าพนักงานมีอำนาจยึดหรืออายัดทรัพย์สินของกลางดังกล่าวไว้เพื่อเป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาพิพากษาคดีได้จนกว่าจะมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีหรือจนกว่าคดีจะถึงที่สุด ฯลฯ และเมื่อได้มีการฟ้องคดี ให้ดำเนินการในมาตรา 154 วรรคสองและวรรคสาม มาใช้บังคับ

ซึ่งมาตรา 154 ได้แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชกำหนดฉบับเดียวกันนี้ ในวรรคสอง บัญญัติว่า ให้พนักงานอัยการร้องขอให้ศาลสั่งริบทรัพย์สินตามวรรคหนึ่ง และเมื่อพนักงานอัยการได้ร้องขอต่อศาลแล้ว ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ประกาศในหนังสือพิมพ์รายวันที่มีจำหน่ายในท้องถิ่นอย่างน้อยสองวันติดต่อกัน เพื่อให้บุคคลซึ่งอาจอ้างว่าเป็นเจ้าของมายื่นคำร้องขอเข้ามาในคดีก่อนมีคำพิพากษาของศาลชั้นต้น ทั้งนี้ไม่ว่าในคดีดังกล่าวจะปรากฏตัวบุคคลซึ่งอาจเชื่อว่าเป็นเจ้าของหรือไม่ก็ตาม

วรรคสามบัญญัติว่า ในกรณีที่ไม่มีผู้ใดอ้างตัวเป็นเจ้าของก่อนมีคำพิพากษาของศาลชั้นต้น หรือมีเจ้าของแต่เจ้าของไม่สามารถพิสูจน์ให้ศาลเชื่อว่าตนไม่มีโอกาสทราบหรือไม่มีเหตุผลอันควรสงสัยว่าจะมีการกระทำความผิดดังกล่าว อีกทั้งตนได้ใช้ความระมัดระวังความสมควรแล้วที่จะปกป้องมิให้มีการกระทำความผิด เช่นนี้เกิดขึ้น หรือไม่สามารถพิสูจน์ให้ศาลเชื่อได้ว่าตนไม่มีโอกาสทราบหรือไม่มีเหตุผลอันควรสงสัยว่าจะมีการนำทรัพย์สินดังกล่าวไปใช้ในการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ศาลสั่งริบทรัพย์สินดังกล่าวได้เมื่อพ้นกำหนดสามสิบวัน นับแต่วันแรกของการประกาศในหนังสือพิมพ์รายวันตามวรรคสอง และในกรณีนี้มีให้ตามมาตรา 36 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับ

จากบทบัญญัติที่มีการแก้ไขดังกล่าว มีข้อสังเกตที่ควรนำมาพิจารณาได้ดังนี้

1. ในกรณีที่ของกลางปรากฏตัวเจ้าของ พนักงานสอบสวนจะต้องยึดของกลางนั้นไว้จนกว่าคดีถึงที่สุด โดยเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่มีสิทธิร้องขอรับของกลางไปเก็บรักษาไว้เอง แต่จะต้องรอดผลคดีอาญาว่าในที่สุดพนักงานอัยการสั่งคดีว่าอย่างไร

ก. ในกรณีที่พนักงานอัยการสั่งฟ้องคดี และยื่นฟ้องคดีนั้นต่อศาลแล้ว เจ้าของหรือผู้ครอบครองทรัพย์สินของกลางต้องรอดูประกาศของพนักงานเจ้าหน้าที่ในหนังสือพิมพ์รายวัน แล้วยื่นคำร้องขอเข้ามาในคดีก่อนมีคำพิพากษาของศาลชั้นต้นในคดีนั้น จะขอให้ศาลมีคำพิพากษาคดีถึงที่สุด เสียก่อนแล้วค่อยร้องขอคืนของกลาง ดัง เช่นคดีอาญาทั่วไปตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 ไม่ได้

ข. ส่วนในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีนั้น เจ้าของหรือผู้ครอบครองต้องร้องขอรับของกลางคืนภายในกำหนดหกเดือน นับแต่วันทราบหรือถือว่าได้ทราบคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี มิฉะนั้นให้ถือว่าทรัพย์สินของกลางนั้นตก เป็นของแผ่นดิน^{๒๐}

ตามบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้น เมื่อพิจารณาแล้วจะ เห็นได้ว่าแตกต่างไปจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1327 ซึ่งได้วางหลักไว้ว่า กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือได้มาโดยการกระทำความผิดหรือ เกี่ยวกับการกระทำความผิดโดยประการอื่นให้ตก เป็นของแผ่นดิน หากเจ้าของมิได้เรียกเอาคืนภายในกำหนด 1 ปี นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด ในกรณีที่มีการฟ้องคดีต่อศาล หรือนับแต่วันที่ได้ส่งทรัพย์สินของกลางไว้ในความดูแลรักษาของเจ้าพนักงาน

ผู้เขียนเห็นว่า หลักการในการขอคืนทรัพย์สินในกรณีดังกล่าวนี้ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 ก่อนข้างจะให้ความ เป็นธรรมแก่ เจ้าของหรือผู้ครอบครองทรัพย์สินของกลางมากกว่าตามหลักที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ทั้งนี้ เพราะตามพระราชบัญญัติแร่ ดังกล่าวได้กำหนดระยะเวลาในการให้ เจ้าของหรือผู้ครอบครองทรัพย์สินของกลางขอรับของกลางภายในระยะเวลาหกเดือน นับแต่วันที่รู้หรือถือว่ารู้คำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการ ฉะนั้นในกรณีจึงถือว่าเงื่อนไขเริ่มนับแต่วันที่ เจ้าของหรือผู้ครอบครองรู้หรือถือว่าได้รู้ ซึ่งเมื่อเจ้าของหรือผู้ครอบครองทรัพย์สินของกลางทราบแล้ว แต่ไม่มาขอรับของกลางคืนภายในกำหนด ย่อมถือได้ว่าไม่คิดใจที่จะขอรับทรัพย์สินของกลางคืน แต่บทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1327 กำหนดระยะเวลาให้ เจ้าของทรัพย์สินจะต้องร้องขอทรัพย์สิน

^{๒๐} พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 (ฉบับที่ 2) พ.ศ.

ของกลางคืนภายใน 1 ปี นับแต่วันที่มีการส่งทรัพย์สินให้ เจ้าพนักงานหรือวันที่มีคำพิพากษาถึงที่สุด²¹ ซึ่งในกรณีดังกล่าวนี้บางครั้งตัวเจ้าของทรัพย์สินไม่ได้ เป็นผู้ครอบครองทรัพย์สินไว้เอง เช่นผู้ให้เข้าซื้อ เป็นต้น ซึ่งย่อมจะไม่มีโอกาสรู้ได้ว่ามีผู้นำเอาทรัพย์สินของคนไปทำอะไร และทรัพย์สินของคนเป็นของกลางในคดีอาญาตั้งแต่เมื่อใด การที่กฎหมายกำหนดให้ทรัพย์สินตก เป็นของแผ่นดินตามบทบัญญัติดังกล่าวจึงไม่ให้ความ เป็นธรรมแก่เจ้าของทรัพย์สินผู้สุจริตนัก

อย่างไรก็ดี ข้อบังคับการเก็บรักษาของกลาง กระทรวงมหาดไทย พ.ศ.2480 กำหนดไว้ดังนี้

ข้อ 18. ของกลางในคดีอาญาที่ทราบตัวผู้มีสิทธิที่จะได้รับของคืน อยู่แล้ว เมื่อเจ้าหน้าที่ไต่ถามหรือประกาศให้ทราบ แต่ผู้นั้นยังไม่มารับของไป เกินกว่า 1 ปี นับแต่วันที่แจ้งหรือประกาศให้ทราบ ก็ให้รับของนั้น เป็นของรัฐบาล และหมาย เหตุไว้ในบัญชีแล้วจัดการ ต่อไปดัง เช่นของที่ต้องรับ

ข้อ 19. ของกลางในคดีอาญาที่ไม่ทราบตัวผู้มีสิทธิจะได้รับของคืน ให้ประกาศหาเจ้าของ และภายใน 5 ปี นับแต่วันประกาศไม่ได้ตัวผู้มีสิทธิมารับของกลางนั้น ก็ให้รับ เป็นของรัฐบาล และให้จัดการทำนองเดียวกับที่กล่าวมาแล้วในข้อ 18

อนึ่ง หากปรากฏตัวผู้มีสิทธิจะได้รับขึ้นในระหว่างเวลาประกาศ และเจ้าหน้าที่ผู้รักษาได้แจ้งให้ทราบแล้ว แต่ผู้นั้นยังไม่มารับของคืนไป เช่นนี้การที่จะรับ เป็นของ รัฐบาลให้ถือกำหนด 1 ปี นับแต่วันที่ผู้มีสิทธิได้ทราบ ถ้ากำหนด 5 ปี ที่ประกาศไว้ถึงกำหนด เร็ว กว่า ก็ให้ถือกำหนดที่เร็วกว่านั้น

ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1327 เป็นกรณีที่ทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำผิดหรือได้มาโดยการกระทำผิดหรือ เกี่ยวเนื่องกับการกระทำ ผิด ซึ่งศาลไม่ได้รับตามกฎหมายหรือ เป็นกรณีที่ไม่ได้ถูกศาลพิพากษาให้รับ แต่ เป็นกรณีที่บัญญัติขึ้น เพื่อความสะดวกของเจ้าพนักงานในการที่จะตรวจค้นและยึดทรัพย์สินมาเป็นของกลางในคดีอาญา

²¹ ฎีกาที่ 1768/2517 ผู้เข้าซื้อรถยนต์ยังไม่ได้กรรมสิทธิ์ ร้องขอคืนรถยนต์ไม่ได้ การ ขอคืนทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1327 เป็นการขอคืนทรัพย์สินตามประมวล กฎหมายอาญา มาตรา 36 ซึ่งผู้ขอคืนจะต้องเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเท่านั้น เป็นไปตาม หลักเจ้าของกรรมสิทธิ์ติดตามเอาทรัพย์สินคืน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336.

แม้ครอบครองมานานเท่าใดก็ตาม ตามหลักเรื่องกรรมสิทธิ์ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1328²² เรื่องการครอบครองโดยปรักษนั้น จะถือว่าเป็นการครอบครองโดยสงบและเปิดเผยด้วยเจตนาเป็นเจ้าของมิได้ ทรัพย์ที่ยึดไว้ดังกล่าวจึงไม่สามารถตกเป็นของกรมในรัฐบาลหรือพนักงานเจ้าหน้าที่โดยอายุความ กฎหมายจึงต้องใช้อย่างบังคับตามบทบัญญัติในมาตรา 1327 เพื่อที่จะให้กรรมสิทธิ์ตกเป็นของแผ่นดินเมื่อพ้นระยะเวลาที่กำหนดไว้²³

2. ตามบทบัญญัติในมาตรา 15 ทวิ แห่งพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ.2510 (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2528 กำหนดให้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์ของกลางตกเป็นของแผ่นดิน หากเจ้าของหรือผู้ครอบครองทรัพย์ของกลางไม่ยื่นคำร้องขอคืนภายในกำหนดเวลา ซึ่งถือว่าเป็นบทบัญญัติกฎหมายที่เด็ดขาด ซึ่งหากกฎหมายบัญญัติให้รับ เจ้าของหรือผู้ครอบครองอาจร้องขอคืนได้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 แต่ในกรณีนี้กฎหมายก็คงบัญญัติให้รับทรัพย์ของกลางไม่ได้ด้วยตนเอง เนื่องจากไม่มีการฟ้องคดีต่อศาล เป็นกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องผู้ต้องหา ผู้เขียนมีความสงสัยว่า หากเป็นกรณีที่ข้อเท็จจริงฟังไม่ได้ว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหา พนักงานอัยการจึงมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี ทรัพย์ของกลางดังกล่าวจึงยังไม่อาจฟังได้ว่าเป็นทรัพย์ที่ได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด และไม่น่าที่จะต้องตกเป็นของแผ่นดิน ส่วนกรณีฟังได้ว่าเป็นทรัพย์ที่มีไว้หรือได้มาโดยการกระทำความผิด ซึ่งถือว่าเป็นทรัพย์ที่โดยสภาพเป็นความผิดอยู่ในตัวแล้ว อย่างไรก็ตามเสียเจ้าของก็ไม่อาจขอคืนได้อยู่แล้ว จึงเห็นว่าไม่มีความจำเป็นแต่อย่างใดที่กฎหมายจะตั้งบัญญัติมาตรานี้ไว้ นอกเสียจากว่าเป็นกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องผู้ต้องหา เนื่องจากเห็นว่าไม่ใช่เป็นผู้กระทำความผิด แต่สำหรับทรัพย์ของกลางที่เจ้าพนักงานยึดไว้ นั้น อาจจะเป็นทรัพย์ที่คนร้ายได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดได้ ซึ่งในกรณีนี้ก็ควรมีบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1327 บัญญัติให้ทรัพย์ของกลางดังกล่าวตก

²² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1382 บัญญัติว่า "บุคคลใดครอบครองทรัพย์สินของผู้อื่นไว้ด้วยความสงบและเปิดเผยเจตนาเป็นเจ้าของ ถ้าเป็นอสังหาริมทรัพย์ได้ครอบครองติดต่อกันเกิน ระยะเวลาสิบปี ถ้าเป็นสังหาริมทรัพย์ได้ครอบครองติดต่อกันเป็นเวลาห้าปีไซ้รว่าท่านว่าบุคคลนั้นได้กรรมสิทธิ์".

²³ พิพัฒน์ จักรางกูร, "รับทรัพย์สิน" วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 51.

เป็นของแผ่นดินอยู่แล้ว

อนึ่งในกรณีที่ทรัพย์สินของกลางที่เจ้าพนักงานได้ยึดหรืออายัดไว้ นั้นจะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหายหรือค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาจะเกินกว่าค่าของทรัพย์สินของกลาง อธิบดีกรมทรัพยากรธรรมชาติมีอำนาจประกาศหนังสือพิมพ์ให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายทราบ เพื่อให้ขอรับของกลางไปเก็บรักษาเองภายในเวลาที่เจ้าพนักงานกำหนด ทั้งนี้ต้องไม่น้อยกว่า 15 วัน นับตั้งแต่วันประกาศในหนังสือพิมพ์ แต่ถ้าหากไม่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองทรัพย์สินของกลางมาขอรับไปเก็บรักษาไว้ภายในกำหนด ก็ให้จำหน่ายทรัพย์สินของกลางหรือนำไปในประโยชน์ของทางราชการได้²⁴

ในกรณีที่ของกลางไม่ปรากฏตัว เจ้าของให้เจ้าพนักงานผู้ยึดส่งมอบของกลางให้แก่ทรัพยากรประจำจังหวัดท้องที่ หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ที่อธิบดีกำหนด เป็นผู้เก็บรักษาไว้แล้วให้อธิบดีกรมทรัพยากรธรรมชาติประกาศทางหนังสือพิมพ์เพื่อหาตัวเจ้าของทรัพย์สินของกลาง หากปรากฏว่ามีเจ้าของ เจ้าของจะต้องใช้สิทธิฟ้องร้องต่อศาลเพื่อขอรับของกลางคืนภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งจากอธิบดีกรมทรัพยากรธรรมชาติ หากมิได้ใช้สิทธิฟ้องร้องต่อศาลดังกล่าว ให้ถือว่าบุคคลนั้นมีชื่อเจ้าของหรือผู้ครอบครองทรัพย์สิน อันมีผลทำให้ของกลางนั้นตกเป็นของแผ่นดินตามมาตรา 15 เบญจ วรคสาม²⁵ แห่งพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2528 โดยไม่ต้องรอให้ครบห้าปีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1327

3. เกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการ ในคดีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดให้ฟ้องคดีต่อศาล กฎหมายบัญญัติให้พนักงานอัยการต้องร้องขอให้ศาลสั่งริบทรัพย์สินของกลางที่เกี่ยวข้องในการกระทำผิดในคดีโดยเปิดโอกาสให้บุคคลซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของยื่นคำร้องเข้ามาในคดีก่อนมีคำพิพากษาของศาลชั้นต้น พนักงานอัยการไม่มีสิทธิใช้ดุลพินิจที่จะไม่ขอรับของกลางไม่ว่า

²⁴ พระราชกำหนด แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2528 มาตรา 15 เบญจ. วรคสาม

²⁵ ในกรณีที่ไม่มีผู้ใดมาแสดงตัวเป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองเพื่อขอรับของกลางคืนภายในกำหนดเวลาตามวรรคสอง (สามสิบวัน) ให้ของกลางนั้นตกเป็นของแผ่นดิน แต่ถ้ามีบุคคลใดแสดงตัวเป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองและขอรับของกลางคืนภายในกำหนดระยะเวลา ให้อธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมายดำเนินการตามกฎหมายต่อไป

กรณีใด ๆ

ส่วนในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่ง เต็ดขาดไม่ฟ้องคดีแล้ว กฎหมายบัญญัติให้ เจ้าของหรือผู้ครอบครองทรัพย์สินของกลางร้องขอคืนของกลางหรือฟ้องคดีต่อศาล เพื่อขอคืนของกลาง

กล่าวโดยสรุปแล้ว ในกรณีความผิดตามพระราชบัญญัติแร่ นั้น พนักงานอัยการไม่อาจใช้ดุลพินิจในการสั่ง เรื่องของกลางแต่อย่างใด ไม่ว่าจะ เป็นคดีที่มีคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีต่อศาลก็ตาม ซึ่งต่างจากการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติอื่น ๆ ที่เปิดโอกาสให้พนักงานอัยการมีอำนาจในการใช้ดุลพินิจที่จะขอให้ศาลริบของกลางหรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้สุดแท้แต่ว่าพนักงานอัยการจะ เห็นว่าทรัพย์สินของกลางที่ เจ้าพนักงานทำการยึดหรืออายัดมานั้น ฟังได้ว่าเป็นทรัพย์สินที่ใช้หรือมีไว้ เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือเป็นทรัพย์สินที่มีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือเกี่ยวข้องกับในการกระทำความผิด หรือไม่ การที่กฎหมายบัญญัติให้พนักงานอัยการจะต้องร้องขอต่อศาลให้ริบของกลางในคดีแร่ นั้น เนื่องจากว่า แร่ เป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศ ผลประโยชน์ที่ได้จากการกระทำความผิด มีค่ามหาศาล ผู้กระทำความผิดจึงมักหาช่องทางของกฎหมาย หลีก เลี่ยงในการจับกุมอยู่ เสมอ แล้วจะกลับมาทรัพย์สินของกลางดังกล่าวมากระทำความผิดขึ้นอีก รัฐได้บัญญัติในเรื่องของกลางในคดีแร่ไว้เคร่งครัดว่าของกลางในคดีความผิดอื่น ๆ โดยเฉพาะในเรื่องการยึดและอายัดของกลาง และขั้นตอนในการที่ เจ้าของทรัพย์สินจะร้องขอคืนของกลางไว้อย่างเข้มงวด โดยกำหนดขั้นตอนและวิธีการในการขอคืนของกลางไว้อย่างยุ่งยากและซับซ้อนกว่าในคดีความผิดตามกฎหมายอื่น ๆ โดยเฉพาะในเรื่องของ เงื่อนไขในการขอคืนของกลางนั้นจะสั้นกว่าความผิดในคดีทั่วไป ทั้งนี้ เนื่องจากกฎหมายบัญญัติโดยมุ่งคุ้มครองผลประโยชน์ของรัฐซึ่งทางตรงข้ามย่อมมีผลกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพในการครอบครองทรัพย์สินของประชาชน ซึ่งรัฐเปิดโอกาสให้โต้แย้งสิทธิได้น้อยมาก

4.3.2 การขอคืนของกลางในคดีความผิดตามพระราชบัญญัติวิทยุคมนาคม พ.ศ. 2498

สำหรับของกลางในคดีความผิดตามพระราชบัญญัติวิทยุคมนาคม พ.ศ. 2498 นั้น ได้มีบทบัญญัติไว้ เป็นพิเศษใน มาตรา 22 ว่า "ให้ศาลริบของกลางในคดี เพื่อไว้ใช้ในราชการของกรมไปรษณีย์โทร เลขด้วย" ซึ่งในคดีความผิดทั่วไปหากศาลจะมีคำพิพากษาสั่งให้ริบของกลางด้วยนั้น ศาลจะ เพียงมีคำสั่งให้ริบของกลาง เท่านั้น ซึ่งเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องดำเนินการจัดการให้ทรัพย์สินของกลางที่ศาลสั่งให้ริบนั้นตก เป็นของแผ่นดินตามระเบียบปฏิบัติต่อไป แต่สำหรับใน

กรณีนี้ศาลจะต้องมีคำสั่งให้บริษัทรักษาของกลางไว้ใช้ในราชการของกรมไปรษณีย์โทร เลขโดย เฉพาะ จะสั่งให้บริษัไว้ใช้ส่วนราชการอื่นมิได้ โดยในคำฟ้องของพนักงานอัยการจะต้องบรรยายในคำขอ ท้ายฟ้องขอให้บริษัทรักษาของกลางไว้ใช้ในราชการของกรมไปรษณีย์โทร เลข

โดย เหตุที่การกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติวิเทศศุลกากรนี้ ส่วนใหญ่แล้ว จะ เป็นการกระทำความผิดฐานมิและใช้วิเทศศุลกากรโดยไม่ได้รับอนุญาต หรือมิวิเทศศุลกากรไว้ใน ความครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต ซึ่งตามปกติแล้วผู้กระทำความผิดฐานนี้มักจะมี ความผิดตาม พระราชบัญญัติศุลกากรฯ ฐานนำหรือพาสิ่งของเข้ามาในราชอาณาจักรโดยหลีกเลี่ยงการ เสียภาษี ศุลกากรอีกฐานหนึ่ง ซึ่งตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติศุลกากรฯ ได้บัญญัติบทลงโทษให้บริษัของกลาง ไว้ด้วย รวมทั้งวิธีปฏิบัติ เกี่ยวกับการ เก็บรักษาของกลางในคดีดังกล่าวไว้โดย เฉพาะ จึงทำให้เกิด ปัญหาข้อยุ่งยากสำหรับพนักงานสอบสวนว่าจะดำเนินการ เกี่ยวกับของกลางในคดีดังกล่าวอย่างไร ซึ่งใน เรื่องดังกล่าวนี้ กรมอัยการหรือในปัจจุบันนี้คือสำนักงานอัยการสูงสุดได้ทำความตกลงกับ กรมไปรษณีย์โทร เลข ว่าในกรณีที่พนักงานอัยการพิจารณาแล้ว เห็นควรขอให้ศาลสั่งริบของกลางใน คดีความผิด เกี่ยวกับวิเทศศุลกากรก็ให้ระบุไว้ในคำฟ้องให้ชัดเจนว่า "ให้ริบของกลางเพื่อใช้ใน ราชการของกรมไปรษณีย์โทร เลข" จึงเป็นการแก้ไขข้อขัดข้องในกรณีดังกล่าว สำหรับใน เรื่องการ เก็บรักษาของกลางในความผิดดังกล่าวนี้ ไม่ปรากฏว่ามีระเบียบวิธีปฏิบัติไว้อย่างไร ทำให้ เกิดปัญหาสำหรับพนักงานสอบสวนจะต้องส่งมอบของกลางให้แก่หน่วยงานนำไป เก็บรักษาไว้ ก่อน ซึ่งในทางปฏิบัติหากเป็นคดี เกี่ยวกับพระราชบัญญัติศุลกากรฯ พนักงานสอบสวนมักจะส่งมอบ ของกลางไว้ใน การดูแลรักษาของเจ้าพนักงานศุลกากร ทั้งนี้ เป็นไปตามมาตรา 25 แห่งพระราช บัญญัติดังกล่าว แต่ผู้เขียนกลับเห็นว่า ในเรื่องนี้ ตามพระราชบัญญัติวิเทศศุลกากรฯ บัญญัติไว้ชัดว่าให้ ริบของกลางไว้ใช้ในราชการของกรมไปรษณีย์โทร เลข ดังนั้น พนักงานสอบสวนจึงควรส่งมอบ ของกลางไว้ใน การดูแลรักษาของเจ้าพนักงานกรมไปรษณีย์โทร เลขจึงจะถูกต้องเหมาะสมกว่า เพื่อมิให้ เกิดข้อยุ่งยากในกรณีที่ศาลสั่งให้ริบของกลางไว้ใช้ในราชการของกรมไปรษณีย์โทร เลข แล้วพนักงานสอบสวนจะต้องไปขอของกลางคืนจาก เจ้าพนักงานศุลกากร เพื่อส่งมอบให้กรม ไปรษณีย์โทร เลขอีกต่อหนึ่ง

4.3.3 การขอคืนของกลางในคดีความผิดตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522

การกระทำความผิดในคดีจราจรทางบกนั้น โดยหลัก เป็นการกระทำความผิด เนื่องจากมาจากความประมาท เลิน เล่อขาดความระมัดระวังของผู้กระทำความผิด มิใช่เป็นการ

กระทำความผิดโดยเจตนาโดยตรง ฉะนั้นของกลางในคดีความผิดตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 จึงไม่อาจถือว่าเป็นทรัพย์สินที่มีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือเกี่ยวกับการกระทำความผิดในประการอื่น จึงไม่มีเหตุจะต้องริบทรัพย์สินของกลางดังกล่าวตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 32 และ 33 ฉะนั้น การที่เจ้าพนักงานจราจรหรือพนักงานสอบสวนทำการตรวจยึดรถยนต์ของกลางไว้ นั้น จึงมิใช่เป็นการยึดไว้เพื่อริบ แต่เป็นการยึดไว้เป็นพยานหลักฐานประกอบในการพิจารณาพิพากษาคดีเท่านั้น ซึ่งตามแนวทางปฏิบัติโดยทั่วไปแล้ว หากพนักงานสอบสวนได้ทำการตรวจสอบสภาพรถยนต์คันเกิดเหตุ รวมถึงร่องรอยในการเฉี่ยวชนไว้เรียบร้อยแล้ว ก็มักจะคืนของกลางให้แก่เจ้าของหรือผู้ครอบครองทรัพย์สินของกลางนำไปเก็บรักษาไว้เอง ทั้งนี้ เพื่อมิให้พนักงานสอบสวนไม่ต้องเสี่ยงที่จะต้องรับผิดชอบในความเสียหายใด ๆ ที่เกิดขึ้นกับรถของกลางในระหว่างที่อยู่ในความดูแลของพนักงานสอบสวน

แต่อย่างไรก็ตาม หากเป็นกรณีที่เกิดอุบัติเหตุเกิดขึ้นแล้ว ไม่ว่าจะเหตุที่เกิดขึ้นจะเป็นความผิดของฝ่ายใดหรือไม่ก็ตาม แล้วผู้ขับขี่รถยนต์คันเกิดเหตุได้หลบหนีไม่หยุดช่วยเหลือหรือแจ้งเหตุต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ใกล้เคียงทันทีนั้น ตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 มาตรา 78 บัญญัติให้เจ้าพนักงานมีอำนาจยึดรถของกลางไว้จนกว่าคดีถึงที่สุดหรือได้ตัวผู้ขับขี่ และถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่แสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ภายในหกเดือนนับแต่วันเกิดเหตุ ให้ถือว่ารถนั้นเป็นทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือเกี่ยวกับการกระทำ ความผิดและให้ตกเป็นของรัฐ

ตามความเป็นจริง หากพึงได้ว่าผู้ขับขี่ที่หลบหนีไปนั้น เป็นฝ่ายผิด ก็น่าจะถือว่าเป็นการกระทำความผิดโดยประมาท ผู้ขับขี่ไม่มีเจตนาที่ใช้รถยนต์ เป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำ ความผิดแต่อย่างไร เพียงแต่ เมื่อเกิดเหตุแล้ว แทนที่ผู้ขับขี่จะหยุดรถให้ความช่วยเหลือผู้ที่ได้รับบาดเจ็บ และแจ้งเหตุต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ด้วยความ เกรงกลัวว่าจะต้องได้รับโทษจึงหลบหนีไป กฎหมายให้ถือว่าเป็นการใช้รถในการกระทำความผิด และรถตก เป็นของรัฐ ทั้งนี้ก็เพราะรัฐมี วัตถุประสงค์ที่จะป้องกันมิได้ ผู้ขับขี่รถ เมื่อเกิดเหตุรถชนกันแล้วหลบหนีไม่ช่วยเหลือแก่ผู้ได้รับ บาดเจ็บ อีกประการหนึ่ง เพื่อต้องการได้ตัวผู้กระทำผิดมาดำเนินคดี ทั้งนี้ เพราะเจ้าของรถหรือ ผู้ครอบครองรถ หากเกรงกลัวว่ารถจะตก เป็นของแผ่นดินย่อมพยายามให้ข้อมูลในการติดตามตัว ผู้ขับขี่รถที่หลบหนี เพื่อให้เจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมตัวมาดำเนินคดีได้ จึงสรุปได้ว่าบทบัญญัติในมาตรา

นี้บัญญัติขึ้นโดยรัฐมีจุดมุ่งหมาย เพื่อป้องกันภัยอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของบุคคล แต่ในทางตรงกันข้ามบทบัญญัติดังกล่าวก็ เป็นการแทรกแซงสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล ทั้งนี้ เพราะเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถในมาครานี้ไม่มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดด้วย ประกอบกับในบางครั้ง เจ้าของหรือผู้ครอบครองรถที่เกิดเหตุก็ไม่มีโอกาสรู้ได้เลยว่ารถของตนมีผู้ขับขี่ไป เจี่ยวชนผู้ใด เช่น ผู้ให้ เช่าซื้อรถ หรือรถถูกผู้อื่นลักไป เป็นต้น ดังนี้ เจ้าของหรือผู้ครอบครองรถจะมาแสดงตนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ภายในหกเดือนได้อย่างไร ประการที่สำคัญ การกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติจราจรทางบกฯ เป็นการกระทำโดยประมาท จึงไม่น่าจะถือว่าผู้ขับขี่ได้นำไปกระทำความผิดได้ ฉะนั้น เมื่อของกลางไม่ใช่ทรัพย์สินที่ได้ใช้หรือมีไว้ เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือได้มาโดยการกระทำผิดแล้ว จึงไม่ต้องด้วยบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 32, 33 และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1327 แต่อย่างใด รัฐจึงไม่อาจที่จะริบหรือให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดินได้ เพราะหากมีการริบหรือบัญญัติให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน เท่ากับ เป็นการลงโทษเจ้าของทรัพย์สินทั้งที่ เขาไม่มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดด้วยแต่อย่างใด อันเป็นการขัดต่อบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญที่ว่า "บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อ เมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ขณะ กระทำนั้นบัญญัติ เป็นความผิดและกำหนดโทษไว้"

แต่อย่างไรก็ตาม เกี่ยวกับกรณีนี้ผู้ขับขี่หลบหนีตามบทบัญญัตินี้ กรมตำรวจได้วางแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้เจ้าของทรัพย์สินของกลางไป เก็บรักษาได้ อันเป็นการบรรเทาผลร้ายดังนี้²⁶

1. เมื่อพนักงานสอบสวนได้จัดการ เกี่ยวกับการตรวจพิสูจน์รถของกลางในทางคดีเสร็จแล้ว
2. มีหลักฐานแสดงว่าผู้ร้องขอรับรถคืน เป็นเจ้าของที่แท้จริง หรือ เป็นผู้ครอบครองรถโดยชอบด้วยกฎหมาย
3. เมื่อ เจ้าของหรือผู้ครอบครองรถได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

²⁶ บันทึกกองคดี กรมตำรวจที่ 0503/21923 วันที่ 18 สิงหาคม 2523 เรื่องหลักเกณฑ์ การคืนรถยนต์ของกลางตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 ในหนังสือ คู่มือพนักงานสอบสวน รวบรวมโดยคณะทำงานพิจารณาปรับปรุงพัฒนางานการสอบสวนคดีอาญา, พ.ศ. 2532 หน้า 196-197.

(1) เจ้าของหรือผู้ครอบครองมิได้ปกปิดช่วย เหลือผู้ขับรถของคนที่พ้นจากการจับกุม แต่ได้กระทำการใด ๆ อันแสดงว่าได้พยายามช่วย เหลือ เพื่อให้เจ้าพนักงานจับกุมคนขับที่หลบหนี เช่น ให้นำเอกสารหลักฐานอันสำคัญที่นำ เชื่อว่า เป็นผู้ขับรถคัน เกิด เหตุแล้วหลบหนีไปจริง และ

(2) เจ้าของหรือผู้ครอบครองได้ช่วย เหลือ และได้รับร ณาผลร้าย เช่น ช่วยเหลือคำรักษาพยาบาล คำทำศพ คำเสียหาย จนผู้เสียหายพอใจ แต่ในกรณีที่ผู้เสียหายเรียกร้องค่าเสียหายเกินสมควรจน เห็นได้ชัด ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองยินยอมชดใช้ค่าเสียหายให้พอสมควรแล้ว แม้ผู้เสียหายยังไม่พอใจหรือยังไม่ยอมรับ ก็อาจคืนรถให้ไปได้

ความในข้อ 3 นี้ไม่ใช้บังคับในกรณีที่การสอบสวนปรากฏชัดว่ารถนั้นถูกผู้อื่นโจรกรรมไป และผู้ขับที่ได้ขับขีไปก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น

4. ผู้มีอำนาจสั่งคืน เมื่อเจ้าของหรือผู้ครอบครองรถที่ถูกยึดไว้ร้องขอรับรถคืน ให้ดำเนินการดังนี้

(1) ให้พนักงานสอบสวนที่สอบสวนคดีนั้น เสนอข้อเท็จจริงและสำนวนการสอบสวน พร้อมด้วยความเห็นต่อผู้บังคับบัญชาพิจารณา และให้ผู้กำกับ การเป็นผู้มีอำนาจพิจารณาสั่งคืนหรือไม่คืนรถที่ยึดไว้ เว้นแต่กรณีที่ผู้กำกับ การ เห็นว่ามีปัญหา เกี่ยวกับการคืนรถ ให้หน้าเสนอต่อผู้บังคับบัญชาชั้น เหนือ เป็นผู้พิจารณา

(2) ในกรณีที่ เรื่องขึ้นสู่การพิจารณาของผู้บังคับบัญชาชั้น เหนือผู้กำกับ การ เช่น มีผู้ร้องเรียนต่อกรมตำรวจ ผู้บัญชาการ ผู้บังคับการ ให้ผู้บังคับบัญชาดังกล่าว เป็นผู้พิจารณาสั่งคืน หรือไม่คืนรถที่ยึดไว้แทนผู้กำกับ การ

ทั้งนี้ให้ถือปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้นตั้งแต่นี้ เป็นต้นไป ปากมีปัญหาคัดข้อในการปฏิบัติอย่างไรให้ เสนอกรมตำรวจพิจารณาสั่งการต่อไป

ในการที่กรมตำรวจได้วางระเบียบปฏิบัติในการคืนรถยนต์ของกลางดังกล่าวข้างต้นนั้น จะเกิดประโยชน์แก่รัฐสองประการ คือ ประการแรก เพื่อให้เจ้าของรถแจ้งข้อมูลประวัติและภูมิลำเนาของผู้ขับขี เพื่อพนักงานสอบสวนจะได้ติดตามจับกุมตัวมาดำเนินคดี ประการที่สอง เพื่อให้เจ้าของรถชดใช้ความเสียหายแก่บุคคลที่ได้รับความเสียหายในเหตุที่เกิดขึ้น

4.4 ปัญหาการคุ้มครองสิทธิของประชาชนและเจ้าพนักงาน

4.4.1 ปัญหาความขัดแย้งในการคุ้มครองสิทธิของประชาชนและเจ้าพนักงาน

จะเห็นได้ว่าการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงาน เพื่อให้สมประโยชน์ของรัฐ โดยทั่วไปแล้ว การทำงานของเจ้าพนักงานหรือตำรวจ ย่อมกระทบกระทั่งต่อสิทธิของประชาชน อยู่เสมอ การที่เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้อำนาจที่มีอยู่ตามกฎหมายยึดทรัพย์สินของกลางเพื่อใช้เป็นหลักฐาน ในการดำเนินคดีนั้น ในทางหนึ่งย่อมเห็นชัดว่า รัฐย่อมจะได้ประโยชน์ เพราะของกลางย่อม กลายเป็นหลักฐานสำคัญในการพิสูจน์ความถูกต้องหรือความผิดของบุคคลใดบุคคลหนึ่งในคดี ได้เสมอ แต่ในอีกทางหนึ่ง บุคคลที่เป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองทรัพย์สินของกลางก่อนที่จะถูก เจ้าพนักงานหรือตำรวจยึดเอาไว้ในคดี ย่อมเดือดร้อนเป็นการแน่นอน เพราะสิทธิในทรัพย์สิน ของคนถูกจำกัดโดยอำนาจของรัฐ และเจ้าของหรือผู้ครอบครองทรัพย์สินของกลางอยู่ก่อนไม่อาจ ใช้สอยหาประโยชน์จากทรัพย์สินของกลางได้อีกอย่างน้อยก็ชั่วระยะเวลาหนึ่ง

กล่าวในทางกฎหมายแล้ว รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมีบทบัญญัติรองรับ สิทธิเสรีภาพในการใช้สอยหาประโยชน์จากทรัพย์สินของราษฎรด้วยกัน²⁷ แต่สิทธิเสรีภาพในทาง ทรัพย์สินของราษฎรไม่ใช่สิทธิเด็ดขาด รัฐมักจะวางเงื่อนไขจำกัดสิทธิในทางทรัพย์สินของบุคคล ควบคู่กันไปเสมอ กล่าวคือ วางหน้าที่ที่บุคคลต้องมีต่อสังคมหรือรัฐด้วย ทั้งนี้เพื่อความมั่นคง ปลอดภัยทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ความมั่นคงในทางเศรษฐกิจ เช่น บุคคลมีสิทธิใน เงินทองที่คนหามาได้ แต่มีหน้าที่ชำระภาษีอากรเพื่อให้รัฐสามารถนำมาใช้หาประโยชน์เพื่อ ส่วนรวม ความมั่นคงในทางการเมือง เช่น บุคคลมีสิทธิในอสังหาริมทรัพย์ที่ตนเป็นเจ้าของ แต่ อาจอยู่ภายใต้ภาวะที่ตนต้องยอมให้รัฐเวนคืนที่ของตนเพื่อประโยชน์ในการป้องกันประเทศ หรือ สาธารณูปโภค ความมั่นคงในแง่สังคม เช่น บุคคลมีสิทธิในทรัพย์สิน แต่ถ้าทรัพย์สินนั้นถูกพบว่ามีการ

²⁷ ตัวอย่างเช่น มาตรา 33 วรรคแรก ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 กำหนดว่า "สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง ขอบเขตแห่งสิทธิ และข้อ จำกัดสิทธิ เช่นว่านั้น ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย".

มาตรา 35 วรรคแรก ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534 เช่น เดียวกัน.

นำไปใช้กระทำความผิดหรือเกี่ยวข้องในการกระทำความผิด รัฐก็อาจยึดทรัพย์สินนั้นไว้เป็นของกลาง เพื่อหาหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดหรือผิดของบุคคลในคดีได้ ดังนั้นจึงเห็นว่า สิทธิในทรัพย์สินของ เอกชนที่มีอยู่ล้วนอยู่ภายใต้ข้อจำกัดทางกฎหมายทั้งสิ้น ซึ่งก็เป็นหลักสากลที่นานาอารยประเทศต่าง วางข้อจำกัด เช่นว่านี้

แต่ปัญหาอยู่ที่ว่า รัฐประกาศนโยบายของแต่ละรัฐย่อมไม่เหมือนกันทั้งหมด สุดแต่ภาวะความเป็นไป หรือสภาพการณ์ในแต่ละประเทศ ในประเทศที่พัฒนาแล้วมาก ๆ หรือ ประเทศที่ใช้นโยบาย เศรษฐกิจแบบทุนนิยม หรือใช้วิถีทางการ เมืองโดยยึดหลักปัจเจกชน เป็น ตัวกำหนดบทบาทของรัฐ จะพบว่า เอกชนมีสิทธิและ เสรีภาพอย่างมาก สิทธิเสรีภาพในทรัพย์สิน เป็นไปอย่างกว้างขวาง ขณะที่รัฐจะวางข้อจำกัดในการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินของ เอกชน น้อยมาก แต่ในประเทศที่กำลังพัฒนา หรือประเทศที่ใช้นโยบาย เศรษฐกิจแบบสังคมนิยม ยึดมั่นกับ บทบาทของรัฐ เป็นผู้ดำเนินการกำหนดบทบาทต่าง ๆ ของรัฐ เอกชนย่อมมีสิทธิ เสรีภาพในทาง ทรัพย์สินน้อยลง และกฎหมายที่จำกัดอำนาจในการใช้ทรัพย์สินของราษฎรจะมีอยู่มากหรือกำหนด ขอบ เขตไว้ค่อนข้างกว้างขวาง ซึ่งเป็นผลให้มีการรุกรอนสิทธิในทางทรัพย์สินของ เอกชนมาก ความไปด้วย

กล่าวในแง่แนวความคิดเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาพิพากษา (Ideology in Criminal Procedure) นักนิติศาสตร์ได้จำแนกรูปแบบทฤษฎีว่าด้วยการให้ความยุติธรรมทาง อาญาไว้เป็น 2 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model) อย่างหนึ่ง กับทฤษฎีกระบวนการยุติธรรม (Due Process Model) อีกอย่างหนึ่ง ทั้งสองรูปแบบ นี้เป็นสิ่งที่กระทบต่อการใช้อำนาจของรัฐกับราษฎรอย่างมาก และอำนาจมาอธิบายกระบวนการ อำนาจของรัฐในการยึดของกลางได้ว่าควรจะมีขอบ เขตอย่างไร ทั้งนี้ย่อมสุดแท้แต่รัฐจะใช้รูปแบบ ใดในการดำเนินนโยบายทางอาญา

ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม มุ่งเน้นการส่งเสริมประสิทธิภาพของกระบวนการ ยุติธรรม โดยมุ่งควบคุม ระงับ และปราบปรามอาชญากรรมเป็นหลัก ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการที่ เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่อาจจะควบคุมและปราบปรามอาชญากรรมได้ย่อมกระทบกระ เทือนต่อความสงบ เรียบร้อยของสังคมมาก ฉะนั้นรัฐจึงต้องดำเนินการโดยมุ่ง เน้นการจับกุมผู้กระทำความผิดมา ลงโทษตามวิถีทางของกฎหมายให้ได้ ตามทฤษฎีนี้ให้อำนาจในการวินิจฉัย กลับรื้อข้อเท็จจริง โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจอย่างกว้างขวาง พยานหลักฐานในเบื้องต้นที่ตำรวจได้มาถือว่าพอจะ เชื่อถือได้

และอำนาจในการรวบรวมพยานหลักฐานของกลาง และการสืบสวนสอบสวนของตำรวจมีมากตาม ทฤษฎีนี้ด้วย

ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรม มีจุดมุ่งหมายในการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของ ประชาชนหรือผู้ต้องหา เป็นสำคัญว่าการป้องกันอาชญากรรม ทฤษฎีนี้ไม่ เชื่อว่าการค้นหาข้อเท็จจริง และการรับฟังพยานหลักฐานในเบื้องต้นโดยเจ้าพนักงานตำรวจ หรืออัยการ จะมี ประสิทธิภาพอย่างแท้จริง หากแต่ต้องการให้มีการได้สวนหาข้อเท็จจริงแทบทุกชั้นตอนในชั้นศาล และให้มีการโต้แย้งคัดค้านการหาข้อเท็จจริงของตำรวจโดยวิธีการ เปิด เผยในศาลสถิตยุติธรรม โดยผู้พิพากษาที่เป็นกลางไม่ลำเอียง เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง นอกจากนี้ ตามทฤษฎีนี้ศาลจะต้อง พิจารณาไปถึงว่าสิทธิอันชอบธรรมของผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ถูกยอมรับโดยกระบวนการยุติธรรม ทุกฝ่าย เช่น ตำรวจ หรือ อัยการหรือไม่ การไม่ยอมรับสิทธิอันเป็นธรรมของผู้ต้องหาหรือจำเลย ในการสืบสวน จับกุม การค้น และการยึดเพื่อหาพยานหลักฐาน อาจทำให้พยานหลักฐานที่ได้มานั้น ถูกตัดออกไปจากกระบวนการพิจารณาคดีได้ (the exclusionary rule)²⁸

กล่าวในทางปฏิบัติแล้ว ประเทศต่าง ๆ ย่อมต้องอาศัยรูปแบบการดำเนินคดี อาญาทั้งสองวิธีมาใช้ในการดำเนินงานกระบวนการยุติธรรมสำหรับประเทศตน โดยผสมการ ดำเนินการตามทฤษฎีทั้งสอง เข้าด้วยกันมากกว่าจะดำเนินการไปตามทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งแต่ลำพัง การใช้รูปแบบควบคุมอาชญากรรม เกินไปย่อมก่อผลกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพของราษฎรอย่างเห็น ได้ชัด โดยนัยตรงกันข้าม การใช้รูปแบบกระบวนการยุติธรรมตึงเกินไป อาจเกิดผลคืนแย้งราษฎร มีหลักประกันสิทธิ เสรีภาพมั่นคง แต่การปราบปรามอาชญากรรมย่อมจะสัมฤทธิ์ผลได้ยาก และ ตำรวจแทบจะกระดุกกระดิกตัวไม่ได้เลย ผลร้ายย่อม เกิดแก่เหยื่ออาชญากรรมและผู้เสียหาย อย่างไม่ต้องสงสัย

สำหรับกรณีของประเทศไทยนั้น เห็นว่าประเทศไทยนำรูปแบบการดำเนินงาน ยุติธรรมทั้งสองรูปแบบมาใช้พร้อมกัน แต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย เน้นหนัก ไปในแง่การควบคุมอาชญากรรมมากกว่าการดำเนินกระบวนการยุติธรรม กล่าวในแง่ของกรณีการ

²⁸ ประธาน วัฒนาพิชัย, "ระบบความยุติธรรมทางอาญา : แนวความคิดเกี่ยวกับการควบคุมอาชญากรรมและกระบวนการนิติธรรม" วารสารนิติศาสตร์ ฉบับที่ 2 ปีที่ 9 (กันยายน-พฤศจิกายน 2520), หน้า 151-152.

รวบรวมพยานหลักฐานและของกลาง จะเห็นได้จากตัวบทในมาตรา 132 และ 85 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 132 " เพื่อประโยชน์แห่งการรวบรวมหลักฐาน ให้พนักงานสอบสวน มีอำนาจ

(1) ตรวจสอบผู้เสียหาย เมื่อผู้นั้นยินยอม หรือตรวจสอบผู้ต้องหา หรือตรวจสอบสิ่งของหรือที่ทางอันสามารถอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ ให้รวมทั้งทำภาพถ่าย แผนที่ หรือภาพวาด จำลองหรือพิมพ์ลายนิ้วมือ ลายมือหรือลายเท้า กับให้บันทึกรายละเอียดทั้งหลายซึ่งน่าจะกระทำให้คดีแจ่มกระจ่างขึ้น

(2) ค้นเพื่อพบสิ่งของ ซึ่งมีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยการกระทำผิด หรือได้ใช้หรือสงสัยว่าได้ใช้ในการกระทำผิดหรือซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ แต่ต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยค้น

(3) หมายเรียกบุคคลซึ่งครอบครองสิ่งของ ซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ แต่บุคคลที่ถูกหมาย เรียกไม่จำเป็นต้องมาเอง เมื่อจัดส่งสิ่งของมาตามหมายแล้ว ให้ถือ เสมือนว่าได้ปฏิบัติตามหมาย

(4) ยึดไว้ซึ่งสิ่งของที่ค้นพบหรือส่งมาตั้งกล่าวไว้ในอนุมาตรา (2)

มาตรา 85 " เจ้าพนักงานผู้จับหรือรับตัวผู้ถูกจับไว้ มีอำนาจค้นตัวผู้ต้องหา และยึดสิ่งของต่าง ๆ ที่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้

การค้นนั้น จำต้องทำโดยสุภาพ ถ้าค้นผู้หญิงต้องให้หญิงอื่น เป็นผู้ค้น"

"สิ่งของใดที่ยึดไว้ เจ้าพนักงานมีอำนาจยึดไว้จนกว่าคดีจะถึงที่สุด เมื่อเสร็จคดีแล้วก็คืนให้แก่ผู้ต้องหาหรือแก่ผู้อื่น ซึ่งมีสิทธิเรียกร้องขอคืนสิ่งของนั้น"

จะเห็นได้ว่า มาตรา 132 กำหนดให้มีการยึด เมื่อมีการค้นสิ่งของที่ได้ใช้หรือตำรวจสงสัยว่าได้ใช้ในการกระทำผิด มาตรา 85 กำหนดให้มีการยึด เมื่อมีการค้นตัวผู้ต้องหาและเจ้าพนักงานยึดไว้จนกว่าคดีถึงที่สุด ซึ่งเป็นอำนาจที่ให้กับตำรวจอย่างกว้างขวางที่สุด และเปิดโอกาสให้ตำรวจใช้ดุลพินิจในทางจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของราษฎรอย่างที่จะได้แย้งได้ยาก

ตัวอย่างเช่น ในกรณีรถยนต์คันหนึ่งถูกรถยนต์อีกคันชนฝ่ายเดียว และผู้กระทำผิดถึงแก่ความตาย ในกรณีนี้ย่อมเห็นได้ชัดว่าเป็นคดีที่ไม่มีตัวผู้ต้องหามาดำเนินคดี เพราะผู้ต้องหาถึงแก่กรรมแล้ว แต่ถ้าวินิจฉัยว่า จะยึดรถยนต์คันของผู้เสียหายไว้ โดยอ้างว่า เพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานพิสูจน์ว่า

รถยนต์ของผู้เสียหายไม่ได้ขับออกมานอกเส้นทาง เติมน้ำมันหรือไม่ได้ขับคร่อม เส้นทาง เติมน้ำมัน
 ของตน เจ้าพนักงานก็มีสิทธิจะทำได้โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522
 และอำนาจตามมาตรา 85 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญาฯ ดังกล่าว เพราะกฎหมาย
 เปิดโอกาสให้เจ้าพนักงานใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง หากขอเบ็ดเตล็ดได้นั้นเอง เมื่อเป็นดังนี้
 ย่อมกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของเอกชนอย่างเห็นได้ชัด ในขณะที่เดียวกัน ถ้ากฎหมายไม่เปิดโอกาส
 ให้เจ้าพนักงานใช้ดุลพินิจเสียเลย ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลว่าเกรงเจ้าพนักงานจะใช้ดุลพินิจโดยมิชอบ
 หรือโดยประการใดก็ตาม ในแทบทุกกรณี เจ้าพนักงานหรือตำรวจก็อาจจะถูกเอกชนฟ้องได้เสมอ
 ทำให้เจ้าพนักงานกลายเป็นผู้รับผลร้ายจากการทำงานของตน อันจะมีผลเป็นการบั่นทอนกำลังใจ
 ในการทำงานของเจ้าพนักงานตำรวจ และไม่ให้ความคุ้มครองตำรวจเท่าที่ควรด้วย ตัวอย่างเช่น
 ถ้าปราศจากดุลพินิจที่กฎหมายให้กับตำรวจตามมาตรา 85 ตำรวจซึ่งไปยึดรถที่ชนของหนีภาษีหรือ
 ไม้เถื่อนอาจถูกฟ้องร้องได้โดยง่าย ถ้ามีบุคคลมาแสดงตนว่าเป็นเจ้าของรถยนต์ และได้รู้เห็น
 เป็นใจกับการกระทำผิดด้วยมาร้องขอคืนของกลางในชั้นพนักงานสอบสวน ถ้าไม่ให้อำนาจดัง
 มาตรา 85 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญาฯ กำหนดไว้ ตำรวจคงต้องถูกฟ้องร้องเป็น
 จำเลยในแทบทุกคดี และการรวบรวมพยานหลักฐานของตำรวจเพื่อนำเสนอต่อพนักงานอัยการและ
 ศาล ก็คงไม่ประสบผลขึ้นมาได้เลยในแต่ละคดี เพราะอำนาจของตำรวจน้อย แต่สิทธิของเอกชน
 ในฐานะเป็นเจ้าของทรัพย์สินมีมาก ในทางกลับกัน ถึงมาตรา 85 จะให้อำนาจพนักงานสอบสวน
 ในอันที่จะยึดของกลางไว้จนกว่าคดีจะถึงที่สุด แต่ในทางปฏิบัติ เมื่อมีการใช้อำนาจนี้จริง ๆ
 พนักงานสอบสวนก็มีข้อขัดข้องอยู่มาก เป็นต้นว่า เมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว ศาลสั่งให้คืนของกลางแก่
 เจ้าของหรือมิได้สั่ง เรื่องของกลางไว้เป็นพิเศษ เมื่อมีบุคคลมาร้องขอคืนของกลางหลายราย
 เจ้าพนักงานก็ไม่อาจปฏิบัติอย่างใดได้ นอกจากจะเก็บรักษาของกลางไว้ต่อไปให้เจ้าของที่แท้จริง
 ไปร้องขอคืนของกลางต่อศาลเอง ซึ่งแน่นอนว่า พนักงานสอบสวนผู้นั้นย่อมถูกฟ้องเป็นจำเลย
 เพราะเป็นผู้โต้แย้งสิทธิ คือไม่คืนให้เจ้าของ แต่ถ้าพนักงานสอบสวนคืนแก่ผู้มาร้องคนหนึ่ง ผู้มา
 ร้องอีกคนก็ต้องฟ้องพนักงานสอบสวนที่ไปคืนของกลางแก่ผู้มาร้องอีกคนหนึ่งอยู่เอง ในที่สุดพนักงาน
 สอบสวนย่อมตกเป็นจำเลยถูกฟ้องคดีแทบทุกกรณีโดยที่ไม่มีกฎหมายให้อำนาจพนักงานสอบสวนว่าจะ
 ปฏิบัติอย่างไรในกรณีเช่นนี้ ซึ่งเป็นข้อขัดข้องในการปฏิบัติงานของตำรวจที่สำคัญอีกประการหนึ่งใน
 ปัจจุบัน

นอกจากนี้ ปัญหาเรื่องการเก็บรักษาของกลางก็ยังคงเป็นปัญหาระหว่างสิทธิของเอกชนกับเจ้าพนักงาน กล่าวคือ กฎหมายมิได้บัญญัติให้ชัดเจนว่า การเก็บรักษาของกลางไว้จะต้องดำเนินการอย่างไร จะนำบทบัญญัติในเรื่องฝากทรัพย์สินมาใช้บังคับได้หรือไม่ กล่าวคือ นำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 659 มาใช้ใน เรื่องขนาดของความระมัดระวังที่แตกต่างกันในกรณีมีค่าพินิจ ไม่มีค่าพินิจ และเทียบกับผู้รับฝากที่เป็นผู้มีวิชาชีพได้หรือไม่ การบำรุงรักษาทรัพย์สินที่ยึดไว้จะทำได้อย่างไร เช่น ยึดรถยนต์ใหม่ ๆ นำเข้าจากต่างประเทศ พนักงานสอบสวนนำไปขับใช้งานบ่อย ๆ หรือทุกวัน อ้างว่าถ้าไม่ขับรถยนต์ก็จะชำรุด เครื่องจะใช้การได้ไม่ดี จะทำได้แค่ไหน ถ้ากฎหมายให้เป็นดุลพินิจของเจ้าพนักงานในการบำรุงรักษา หากเจ้าพนักงานใช้ดุลพินิจโดยมิชอบ นำรถยนต์ขับมาใช้ทำงานเสีย 6 เดือน กว่าจะมีการคืนรถแก่เจ้าของรถยนต์ จะเห็นได้ว่า สิทธิของเจ้าของรถยนต์ย่อมได้รับการกระทบกระทั่งอย่างแน่นอน เพราะขาดประโยชน์ทั้งการไร้สอย และเกิดค่าเสื่อมราคาขึ้นมาอีก ในที่สุดจึงเห็นได้ว่า เกิดปัญหาระหว่างสิทธิของเอกชนที่รัฐจะต้องคุ้มครอง และสิทธิของตำรวจที่รัฐก็ต้องอำนวยความสะดวกให้การปฏิบัติหน้าที่ด้วย ปัญหาจึงอยู่ที่ว่า สภาพการณ์ของประเทศเป็นอย่างไร รัฐจะใช้นโยบายทางอาญาใดในการดำเนินการงานยุติธรรม เน้นหนักไปที่การควบคุมอาชญากรรม หรือคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของราษฎร และในประการสุดท้ายที่สำคัญที่สุดคือ จะรักษาผลประโยชน์ของรัฐกับเอกชนโดยการด่วงดุลการทำงานของตำรวจกับสิทธิในทางทรัพย์สินของเอกชนไว้ ณ จุดใด จึงจะเกิดสภาวะสมดุลย์ที่จะเป็นประโยชน์กับทุกฝ่ายมากที่สุด

4.4.2 ปัญหาความขัดแย้งระหว่างเจ้าพนักงานของรัฐ

โดยปกติแล้ว การดำเนินคดีอาญาในชั้นสืบสวนจับกุม ซึ่งรวมถึงการยึดหรืออายัดทรัพย์สินของกลาง เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ทั้งนี้เป็นไปตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 17 และมาตรา 77 - 90 แต่ต่อมาปรากฏว่ามีกฎหมายหลายฉบับที่บัญญัติให้ เจ้าพนักงานซึ่งได้รับการแต่งตั้งตามพระราชบัญญัติฉบับนั้น ๆ เป็นเจ้าพนักงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการสืบสวนจับกุมผู้กระทำความผิด ตามพระราชบัญญัติฉบับแต่ละฉบับนั้นด้วย ดังเช่น เจ้าพนักงานศุลกากร ตามพระราชบัญญัติศุลกากรฯ เจ้าพนักงานป่าไม้ ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ฯ เป็นต้น ซึ่งเจ้าพนักงานดังกล่าวนี้ ต่างก็มีอำนาจหน้าที่ในการสืบสวนจับกุมผู้กระทำความผิด ดังเช่น พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจด้วย ซึ่งหมายความรวมถึงว่า มีอำนาจในการตรวจค้น ยึด หรืออายัดทรัพย์สินของกลางในคดีอาญาได้ด้วย

เมื่อพิจารณาความบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า "เจ้าพนักงานผู้จับ...มีอำนาจค้นตัวผู้ต้องหา และมีสิ่งของต่าง ๆ ที่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้..."

สิ่งของใดที่ยึดไว้ เจ้าพนักงานมีอำนาจยึดไว้จนกว่าคดีถึงที่สุด เมื่อเสร็จคดีแล้วก็ให้คืนแก่ผู้ต้องหาหรือผู้อื่นซึ่งมีสิทธิ เรียกร้องขอคืนสิ่งของนั้น เว้นแต่ศาลจะสั่งเป็นอย่างอื่น"

ตามบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้น ย่อมหมายความว่า เจ้าพนักงานผู้ทำการยึดของกลางมีอำนาจยึดของกลางไว้จนกว่าคดีถึงที่สุด จึงมีปัญหาที่จะต้องพิจารณาต่อไปว่า เจ้าพนักงานผู้ทำการยึดหรืออายัดนั้น จะมีอำนาจหน้าที่ในการเก็บรักษาของกลางหรือไม่ เพราะตามปกติในคดีอาญาทั่วไป เมื่อเจ้าพนักงานผู้ทำการยึดทรัพย์สินของกลางไว้แล้ว จะทำบันทึกส่งมอบทรัพย์สินของกลางที่ยึดมาได้ให้แก่พนักงานสอบสวน²⁹ หลังจากนั้นถือว่าพนักงานสอบสวนมีหน้าที่ดูแลรักษาของกลาง และในการพิจารณาสิ่งเกี่ยวกับทรัพย์สินของกลางตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85 ก็ถือว่าเป็นดุลพินิจของพนักงานสอบสวนโดยเฉพาะ³⁰ ซึ่งในทางปฏิบัติแม้ในความผิดที่มีกฎหมายบัญญัติให้ เจ้าพนักงานหรือพนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจในการสืบสวน จับกุม และยึดหรืออายัดทรัพย์สินของกลางไว้โดยเฉพาะ เช่น คดีความผิดตามพระราชบัญญัติป่าไม้ฯ เมื่อเจ้าพนักงานผู้จับและยึดของกลางได้ส่งตัวผู้ถูกจับ และมอบของกลางให้พนักงานสอบสวนแล้ว พนักงานสอบสวนจะมอบคืนไม้ของกลางให้แก่เจ้าพนักงานของกรมป่าไม้ไปเก็บรักษา ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องจำหน่ายของกลางในระหว่างคดี ก็ให้เจ้าพนักงานของกรมป่าไม้ร่วมกับพนักงานสอบสวนทำบันทึกเสนอขออนุมัติอธิบดีกรมป่าไม้จำหน่ายแล้วเก็บเงินไว้แทนตัวไม้ นอกจากนี้ ตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 มาตรา 25 บัญญัติว่า "บรรดาของหรือสิ่งที่ยึดไว้ตามพระราชบัญญัตินี้ต้องส่งมอบให้อยู่ในความรักษาของพนักงานเจ้าหน้าที่ศุลกากรหรือถ้าไม่มีพนักงาน เช่นว่านี้ ภายใน

²⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถทำได้ เพื่อทราบข้อเท็จจริงพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ ถูกกล่าวหา.

³⁰ หนังสือสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา คอบข้อหารือกรมตำรวจ ที่ นร 0601/2563 ลงวันที่ 22 ธันวาคม 2530 "การมีคำสั่งเกี่ยวกับของกลางในกรณีที่มีคำสั่งไม่ฟ้องนั้น เป็นอำนาจของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการมีอำนาจเพียงแจ้งคำแนะนำให้จัดการเท่านั้น".

ระยะใกล้พอสมควรก็ให้ส่งมอบให้อยู่ในความรักของอำเภอกลิ่งที่สุด ซึ่งจะได้รักษาไว้แทน
 ศุลกากร สิ่งของที่ยึดได้และริบไว้ตามพระราชบัญญัตินี้ หรือบทกฎหมายอื่นอันเกี่ยวแก่ศุลกากรนั้น
 ให้จำหน่ายตามแต่อธิบดีจะสั่ง" กล่าวโดยสรุปในคดีความผิด เกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยศุลกากร
 ทรัพย์สินของกลางตกอยู่ในความดูแลรักษาของพนักงานเจ้าหน้าที่ศุลกากร อันเป็นผลตามกฎหมาย
 ไม่ใช่ เป็นไปตามข้อตกลงระหว่างหน่วยงานดัง เช่นในคดีปาไม้

ปัญหาในทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นในส่วนนี้ ถ้าหากสิ่งว่าทรัพย์สินของกลางตกอยู่ใน
 ความดูแลรักษาของพนักงานเจ้าหน้าที่อื่นแล้ว ใครจะเป็นผู้มีอำนาจสิ่งคืนของกลาง หากปรากฏว่า
 ในคดีนั้นพนักงานสอบสวนได้มีความ เห็นควรสั่งไม่ฟ้อง เสนอพนักงานอัยการ และพนักงานอัยการมี
 คำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี และได้แนะนำให้พนักงานสอบสวนจัดการกับทรัพย์สินของกลางตามประมวล
 กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85 แต่เจ้าพนักงานที่เก็บรักษาของกลางนั้นไม่เห็นฟ้อง-
 ด้วย โดยเห็นว่าไม่ควรคืนของกลางให้แก่เจ้าของทรัพย์สิน ดังนี้ เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่เก็บรักษา
 ของกลางจะไม่คืนของกลางให้แก่ผู้ขอคืนได้หรือไม่ เรื่องนี้ในคดีความผิดตามพระราชบัญญัติปาไม้
 มีสองความเห็น³¹

ความเห็นแรก เจ้าพนักงานปาไม้ น่าจะมีอำนาจวินิจฉัยสั่งการได้ ทั้งนี้
 เพราะ เดิม เจ้าพนักงานปาไม้ เป็นผู้ทำการจับและยึดของกลาง เมื่อนำส่งพนักงานสอบสวนแล้ว
 พนักงานสอบสวนได้มอบไม้ของกลางคืนให้ เจ้าพนักงานปาไม้ไปจัดการตามข้อตกลง เจ้าพนักงาน
 ปาไม้ย่อมมีอำนาจวินิจฉัยว่าควรจะจัดการอย่างไร เช่น เก็บรักษาไว้ หรือจำหน่ายระหว่างคดี
 เก็บเงินไว้แทนไม้ อำนาจยึดไม้ของกลางตกอยู่ที่เจ้าพนักงานปาไม้ เจ้าพนักงานปาไม้มีอำนาจยึด
 ไว้จนกว่าคดีถึงที่สุดหรือจนกว่าพนักงานอัยการสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้อง พนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจตาม
 กฎหมายที่จะสั่งคืนของกลาง

ความเห็นที่สอง เห็นว่าเจ้าพนักงานและพนักงานสอบสวนเท่านั้น เป็นผู้มี
 อำนาจสิ่งคืนของกลาง เพราะ เมื่อเริ่มสอบสวนพยานบุคคล พยานวัตถุ และพยานเอกสาร พนักงาน
 สอบสวนมีอำนาจรวบรวม และตรวจสอบ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วย

³¹ มานิต สิทธิผล "ปัญหาทางกฎหมายในการยึดและริบของกลางในคดีปาไม้",
 อ่างแล้ว หน้า 116.

การสอบสวน เมื่อสอบสวนเสร็จแล้ว พนักงานสอบสวนจะต้องส่งสำนวนไปให้พนักงานอัยการพิจารณาให้ความเห็น กระบวนการดำเนินคดีอาญาได้ผ่านขั้นตอนในส่วนอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานผู้ทำการจับและยึดของกลางแล้ว การที่พนักงานสอบสวนได้มอบไม้ของกลางคืนให้แก่เจ้าพนักงานป่าไม้จึง เป็นเพียงการกระทำตามข้อตกลงฯ เท่านั้น

ในระหว่างทำการสอบสวน เป็นวิธีการจัดการ เกี่ยวกับของกลางภายในของฝ่ายบริหาร เจ้าพนักงานป่าไม้ได้ทำการยึดหรือ เก็บรักษาของกลางไว้แทนพนักงานสอบสวนเท่านั้น อำนาจยึดของกลางที่แท้จริงตามกฎหมาย เป็นอำนาจของพนักงานสอบสวน เพราะพนักงานสอบสวนเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องการสอบสวน ดังนั้นเมื่อพนักงานสอบสวนมีความเห็นว่าให้คืน หรือไม่คืนของกลางแก่ผู้มีสิทธิขอไป เจ้าพนักงานป่าไม้ไม่มีอำนาจที่จะใช้ดุลพินิจพิจารณาว่าควรจะคืนให้หรือไม่ สำหรับการยึดทรัพย์ของกลางในความผิดตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.

2468 และพระราชบัญญัติวิเทศศุลกากร พ.ศ. 2498 ก็คงมีแนวความเห็น เช่นเดียวกันกับคดีป่าไม้ ทั้งนี้ เนื่องจากมีบทบัญญัติที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นด้วยกับความเห็นของฝ่ายที่สอง ทั้งนี้ เนื่องจากขั้นตอนในการส่งคืนของกลางนั้น เป็นขั้นตอนที่อยู่ในขั้นสอบสวน อำนาจหน้าที่ในการตรวจ คั้น ยึด ของกลาง เป็นขั้นตอนก่อนทำการสอบสวน เมื่อเจ้าพนักงานผู้ทำการยึดของกลางได้นำของกลางส่งมอบให้พนักงานสอบสวนแล้ว อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานผู้ทำการยึดย่อมหมดไป การที่พนักงานสอบสวนมอบของกลางให้เจ้าพนักงานป่าไม้หรือศุลกากรไปนั้น เป็นเพียงมอบให้ไปดูแล รักษา แทนพนักงานสอบสวนเท่านั้น อำนาจการยึดของกลางตามกฎหมายที่แท้จริงยังอยู่ที่พนักงานสอบสวน ซึ่งตามบันทึกตอบข้อหารือของสำนักงานกฤษฎีกาและกรมอัยการ³² ต่างยืนยันโดยแจ้งชัดว่า การใช้ดุลพินิจเกี่ยวกับของกลางตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญา มาตรา 85 เป็นของพนักงานสอบสวน

ผู้เขียนเห็นว่า เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาข้อยุ่งยากในการตีความ บทบัญญัติในส่วนนี้ ควรที่จะบัญญัติกฎหมายระบุอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนไว้โดยแจ้งชัดในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญา เพื่อมิให้เกิดปัญหาข้อโต้แย้งดังกล่าวขึ้น

³² หนังสือสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ตอบข้อหารือกรมตำรวจ ที่ นร 0601/2563 ลงวันที่ 22 ธันวาคม 2530.

อีกประการหนึ่งซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติของพนักงานสอบสวน เสมอ คือ การกระทำคามผิดต่อกฎหมายหลายฉบับ ซึ่งปรากฏในบทบัญญัติแห่งกฎหมายในแต่ละฉบับต่างมี หลัก เกณฑ์วิธีการยึดอาชญากรรมและการเก็บรักษาของกลางที่แตกต่างกันออกไป ทำให้เกิดความสับสนว่าจะเลือกปฏิบัติตามกฎหมายฉบับใด ทั้งนี้ เนื่องจากความระเบียบการปฏิบัติงาน เรื่องของกลางของ กระทรวงมหาดไทย และของกรมตำรวจมิได้วางระเบียบปฏิบัติงาน เรื่องดังกล่าวไว้ จึงก่อให้เกิด ปัญหาข้อขัดข้องในทางปฏิบัติอยู่เสมอ ตัวอย่าง เช่น การนำไม้จากต่างประเทศ เข้ามาใน ราชอาณาจักร โดยหลีกเลี่ยงการเสียภาษีศุลกากร นอกจากจะมีความผิดตามพระราชบัญญัติ ศุลกากร พ.ศ. 2468 มาตรา 27. ยังมีความผิดตามพระราชบัญญัติป่าไม้ฯ ฐานไม้ไม้แปรรูปไว้ใน ครอบครองโดยไม้ได้รับอนุญาตตามมาตรา 48 อีกด้วย ซึ่งทั้งพระราชบัญญัติศุลกากรฯ^{๓๓} และ พระราชบัญญัติป่าไม้ฯ^{๓๔} ต่างมีบทบัญญัติให้พนักงานสอบสวนส่งมอบของกลางให้พนักงาน เจ้าหน้าที่จะตามกฎหมายเหล่านั้นเก็บรักษาไว้ นอกจากนี้การกระทำคามผิดฐานนำวิทยุ โทรคมนาคม เข้ามาในราชอาณาจักร โดยหลีกเลี่ยงภาษีศุลกากร อันเป็นความผิดตามพระราช บัญญัติศุลกากรฯ มาตรา 27 ในขณะที่เดียวกันผู้กระทำยังมีความผิดฐานมิและใช้วิทยุคมนาคมโดย ไม้ได้รับอนุญาต อันเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติวิทยุคมนาคม พ.ศ. 2498 ซึ่งตามพระราช- บัญญัติวิทยุคมนาคม 2498 มาตรา 22 บัญญัติให้ศาลริบของกลางในคดี เพื่อไว้ใช้ในราชการของ กรมไปรษณีย์โทร เลขด้วย^{๓๕} จึงทำให้เกิดความสับสนแก่พนักงานสอบสวนว่าการมอบของกลาง ให้แก่เจ้าพนักงานหน่วยงานใด เป็นผู้รับทรัพย์สินของกลางไป เก็บรักษาในระหว่างคดียังไม่ถึงที่สุด ซึ่งในกรณีนี้ผู้เขียน เห็นควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกรณีที่มีการกระทำคามผิด เกี่ยวพันกับ กฎหมายฉบับ ท้าความตกลงกันเพื่อให้กรมตำรวจสามารถวางแนวทางปฏิบัติให้แก่พนักงานสอบสวน ในการดำเนินการ เกี่ยวกับของกลางในแต่ละคดีได้

^{๓๓} พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 มาตรา 25.

^{๓๔} ข้อตกลงระหว่างกระทรวงมหาดไทย และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ลงวันที่ 1 พฤศจิกายน 2510.

^{๓๕} กรมอัยการได้มีข้อตกลงกับกรมไปรษณีย์โทร เลขในความผิด เกี่ยวกับวิทยุคมนาคม ให้พนักงานอัยการระบุในฟ้องให้ชัดเจนว่าให้ริบของกลาง เพื่อใช้ในราชการของกรมไปรษณีย์- โทร เลข.

4.4.3 ปัญหาความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวนและผู้เกี่ยวข้อง

ตามที่ได้อ่านมาแล้วว่า อานาจในการยึดและเก็บรักษาของกลาง เป็น อานาจและหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่และพนักงานสอบสวน เพราะตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา มาตรา 131 บัญญัติไว้ว่า "ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดที่สามารถ จะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกล่ามทา และ เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิด" และตามมาตรา 85 บัญญัติว่า "...สิ่งของ วัตถุที่ยึดไว้ เจ้าพนักงานมีอานาจยึดไว้จนกว่าคดีถึงที่สุด..." จากบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้น จึงสรุป ได้ว่าพนักงานสอบสวน เป็นผู้ม้อานาจรวบรวมพยานหลักฐานทั้งปวง รวมทั้งทรัพย์สินของกลางด้วย เพื่อไว้ เป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์การกระทำผิด โดยพนักงานสอบสวนมีอานาจยึดทรัพย์สินของ กลางไว้จนกว่าคดีถึงที่สุด ฉะนั้นในระหว่างที่ทรัพย์สินของกลางอยู่ในความครอบครองของพนักงาน สอบสวน ซึ่งเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องดูแลรักษาทรัพย์สินของกลางดังกล่าวไว้ หาก ปรากฏว่าทรัพย์สินของกลาง เกิดสูญหาย หรือได้รับความเสียหายในระหว่างที่อยู่ในความดูแลรักษา พนักงานสอบสวนจะต้องรับผิดชอบค่าเสียหายให้แก่เจ้าของทรัพย์สินด้วย นอกจากนี้ในการตรวจยึด ของกลางของเจ้าพนักงาน หากปรากฏว่าทำให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของทรัพย์สิน ไม่ว่าจะความ เสียหายนั้นจะ เกิดแก่ตัวทรัพย์สินของกลางที่ถูกยึด หรือเกิดแก่ทรัพย์สินอื่น ๆ ตลอดจนการใช้ดุลพินิจ ของพนักงานสอบสวนในการยึดของกลางไว้โดยไม่มีความจำเป็นซึ่ง เป็นเหตุให้เจ้าของทรัพย์สินต้อง ได้รับความเสียหาย ความเสียหายดังกล่าวข้างต้น หากเกิดจากความบกพร่องในการปฏิบัติหน้าที่ ของพนักงานสอบสวน หรือเจ้าพนักงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องแล้ว เจ้าของทรัพย์สินก็มีสิทธิที่จะฟ้องร้อง เรียกค่าเสียหายจากพนักงานสอบสวน หรือเจ้าพนักงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ฐานละเมิดตามประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ได้

4.4.4 ปัญหาการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายของเจ้าพนักงานและประชาชน

ดังที่ได้อ่านมาแล้วในบทก่อนว่า ในปัจจุบันประเทศที่มีลัทธิการปกครองแบบ เสรีนิยม หรือปัจเจกชนนิยมต่างมีแนวความคิดว่า สิทธิในทรัพย์สินของบุคคล เป็นสิทธิที่ควรได้รับ

ความคุ้มครองตามกฎหมาย³⁶ กล่าวคือ ผู้เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ต่างมีสิทธิและเสรีภาพในการใช้สอยทรัพย์สินของตนได้อย่างเต็มที่ แต่อย่างไรก็ตาม ในการใช้สอยทรัพย์สินของบุคคลนั้นมิใช่ เพียงแต่ทำให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองเท่านั้น แต่ควรจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ในสาธารณะชนด้วย ดังนั้นรัฐจึงจำต้องเข้ามาแทรกแซง โดยการออกกฎหมายกำหนดวิธีการใช้สอย และข้อจำกัดแห่งทรัพย์สินของบุคคล³⁷

การที่รัฐจะต้องตรากฎหมายมาจากสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลนั้น อาจกล่าวได้ว่า เป็นการรุกรอนสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล ทั้งนี้ เนื่องมาจากว่า หากรัฐปล่อยให้ประชาชนมีสิทธิในทรัพย์สินอย่างไม่มีข้อจำกัดแล้ว หากประชาชนใช้สอยทรัพย์สินไปในทางที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่สังคม เช่น การก่ออาชญากรรม เป็นต้น ซึ่งย่อมมีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยในสังคม และข้อจำกัดและรุกรอนสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลก็คือ การยึดและริบทรัพย์สินอันมีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิดในทางอาญา ดังเช่นในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85, 131 และ 132 ซึ่งได้บัญญัติให้อำนาจพนักงานสอบสวนในการที่จะตรวจค้น และยึดสิ่งของต่าง ๆ ที่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ และยังมีอำนาจยึดไว้จนกว่าคดีถึงที่สุด ซึ่งในบทบัญญัติเหล่านี้ กำหนดให้อำนาจพนักงานสอบสวนและเจ้าพนักงานผู้ที่เกี่ยวข้อง มีอำนาจในการใช้ดุลพินิจในการที่จะยึดทรัพย์สินของผู้อื่น ไว้เพื่อริบ หรือไว้เป็นพยานหลักฐานในทางคดีไว้อย่างกว้างขวางจนเกินไป โดยไม่มีข้อจำกัด และกำหนดขั้นตอนและวิธีการในการยึดทรัพย์สินแต่อย่างใด³⁸

³⁶ ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศไทยทุกฉบับ ต่างมีบทบัญญัติให้ความคุ้มครองและจับจองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล โดยเฉพาะในฉบับปัจจุบัน ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 35 ว่า

"สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับการคุ้มครอง ขอบเขตแห่งสิทธิและการจำหน่ายสิทธิ เช่นว่านี้ย่อม เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย"

³⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534 มาตรา 35.

³⁸ หลักกฎหมายศุลกากรประเทศเกาหลี มาตรา 219(1) บัญญัติว่า "เจ้าพนักงานศุลกากรอาจยึดของ เช่นว่านี้ได้ ถ้าหากมีการค้นพบของซึ่ง เป็นความผิดตามกฎหมายศุลกากรโดยผลของการสืบสวนปรากฏหลักฐาน เพียงพอที่จะพิสูจน์ถึงความผิด."

กฎหมายศุลกากรประเทศแคนาดา มาตรา 132(2) "เจ้าพนักงานอาจตรวจค้นบริเวณ และยึดของทั้งปวง หากมีเหตุอันควร เชื่อว่าเป็นของอันจะพึงต้องริบ"

จึง เป็น เหตุให้ เจ้าพนักงานใช้ดุลพินิจในการยึดทรัพย์ของกลางอย่าง ไม่รอบคอบ เป็น เหตุให้ เกิด ความผิดพลาดขึ้น อันทำให้ เจ้าของทรัพย์สินของกลางต้องได้รับความเสียหายอยู่ เสมอ และที่สำคัญ เป็นช่องทางที่ทำให้ เจ้าพนักงานใช้อำนาจหน้าที่ไปในทางแสวงหาผลประโยชน์แก่ตนเองได้

อย่างไรก็ดี การปฏิบัติหน้าที่ที่ชอบหรือไม่ ศาลจะเป็นผู้ชี้ขาด เช่น ศาลพิพากษา ปรับโจทก์ฐานพกอาวุธปืนติดตัวไปในทางสาธารณะโดยไม่มีเหตุอันควร แต่ให้คืนอาวุธปืนแก่โจทก์ จำเลย เป็นสารวัตรตำรวจและนายทะเบียนอาวุธปืนฯ ได้รายงานและได้สิ่ง เพิกถอนใบอนุญาตให้มิ อาวุธปืน อัน เป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยชอบด้วยพระราชบัญญัติอาวุธปืน พ.ศ.2490 มาตรา 66 แม้ จำเลยไม่คืนอาวุธปืนแก่โจทก์ตามคำพิพากษา ก็ไม่ถือ เป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ³⁹

ในทางกลับกัน การที่รัฐไม่บัญญัติกฎหมายกำหนดวิธีการและขั้นตอนในการ ยึดทรัพย์ของกลาง ตลอดจนขั้นตอนและวิธีการในการ เก็บรักษาของกลางไว้โดยชัดเจน จึงก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติแก่พนักงานสอบสวน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องอยู่ เสมอ ทั้งนี้ เนื่องจาก กฎหมายที่บัญญัติ เกี่ยวกับ เรื่องของกลางมีอยู่ด้วยกันหลายฉบับ ซึ่งในแต่ละฉบับต่างก็มีหลัก เกณฑ์และ วิธีการในการยึดหรือริบทรัพย์ไว้แตกต่างกัน ประกอบกับในการปฏิบัติหน้าที่ผู้ทำการยึดทรัพย์ของ- กลาง บางครั้งจะต้องริบค่าเป็นการภายในระยะเวลาอันสั้น จึงไม่อาจที่จะใช้ความรอบคอบใน การปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเต็มที่ ผู้เขียนจึงเห็นควรที่รัฐจะบัญญัติกฎหมายขึ้น เพื่อคุ้มครองปฏิบัติหน้าที่ ของเจ้าพนักงาน มิให้ต้องเสี่ยงต่อการถูกฟ้องร้อง หรือต้องชดเชยค่าเสียหาย อย่างน้อยควรบัญญัติ ไว้โดยแจ้งชัดว่า "ถ้าหาก เป็นกรณีที่เจ้าพนักงานได้กระทำไปโดยอำนาจของกฎหมายแล้ว แม้จะ ทำให้บุคคลผู้ เป็น เจ้าของทรัพย์สินได้รับความเสียหาย ก็ไม่สามารถ เรียกหรือให้ชดเชยค่าเสียหายได้ เจ้าของหรือบุคคลที่ครอบครองทรัพย์สินมีสิทธิเพียงยื่นคำร้องคัดค้าน และขอคืนทรัพย์สินที่ถูกยึดไป เท่านั้น" เว้นเสียแต่ว่าการยึดทรัพย์กระทำด้วยความประมาท ปราศจากเหตุอันควร และความผิดพลาด ดังกล่าว เป็น เหตุให้ เจ้าของหรือผู้ครอบครองทรัพย์สินนั้นได้รับความเสียหาย เจ้าของหรือผู้ครอบครอง ทรัพย์สินจึงจะมีสิทธิขอคืนทรัพย์สินและ เรียกค่าเสียหายได้ด้วย ดังเช่น บทบัญญัติใน มาตรา 118⁴⁰

³⁹ คำพิพากษาฎีกาที่ 1048/2524.

⁴⁰ Ibid, s 118 : p. 59. อ้างถึงในวิทยานิพนธ์ เรื่องสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล กับอำนาจยึดและริบทรัพย์สินตามกฎหมายศุลกากร, น.ส. เพ็ญแข พรหมจินดา วิทยานิพนธ์ภาควิชา นิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2527 หน้า 99.

แห่งกฎหมายศุลกากรสิงคโปร์ ซึ่งบัญญัติว่า "การกระทำของเจ้าพนักงาน เจ้าหน้าที่ ใน การยึดทรัพย์หรือสิ่งใด ๆ โดยอำนาจตามพระราชบัญญัตินี้ บุคคลผู้ได้รับผลจากการกระทำนั้น จะ ไม่ได้รับชดเชยค่าเสียหาย หรือค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด เว้นแต่การยึดทรัพย์ เช่นว่านั้นจะได้กระทำ ไปโดยไม่มีเหตุอันควรที่จะกล่าวอ้าง บุคคลผู้ได้รับความเสียหายจึงจะได้รับทรัพย์สินคืน หรือได้รับ ชดเชยค่าเสียหาย"

และที่สำคัญ ควรที่จะได้มีการวางระเบียบวิธีปฏิบัติและขั้นตอน เกี่ยวกับการยึด และ เก็บรักษาของกลาง เพื่อ เป็นแนวทางให้พนักงานสอบสวนยึดถือปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม ทั้งนี้ เพื่อป้องกันมิให้มีการใช้ดุลพินิจในทางที่ไม่ถูกต้อง อันจะ เป็นการคุ้มครองสิทธิของประชาชน และสิทธิของเจ้าพนักงานด้วย มิใช่ปล่อยให้เลือกปฏิบัติโดยลำพังดัง เช่นที่ เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย